

missi divini ad eunuchos qui se castraverunt sua voluntate, ob amorem Dei et castitatis: « Babo eis in domo mea, et in muris meis locum, et nomen melius a filiis et filiabus nomen sempiternum dabo eis quod non peribit. » *Isaie* lvi, 5.

29. LUXITQUE ILLAM OMNIS POPULUS DIEBUS SEPTEM. — Sancta a Patribus habetur Judith. Verum dies mortis ejus in Martyrologio non assignatur, quia ignoratur. *Aethiopia* tamen Ecclesia Judithæ festum celebrat quarta die mensis sexti, qui dicitur Ebul, ait Serarius.

31. DIES AUTEM VICTORIAE. — Judith in Calendario Hebraeo assignatur 23 mensis noni qui Casleu dicitur, quo die pariter recollitur memoria dati ignis et Encenorium Machabæi, teste Genebrardo, Torniello, Signonio et Saliano, qui et hoc elogium quasi epitaphium Judithæ assignat: « Hæc est illa Judith, quæ mellitam lingue facundiam, quæ Angelicam faciei dignitatem, quæ fulgurantes oculos, quæ frontis hilaritatem, quæ genarum purpuram, quæ corallina labia, quæ totius orbis majestatem in arma et sagittas convertit, quibus barbarus capere furor, et irrita potentia sternitur. Hæc est illa Judith quæ, cum esset formæ prodigium, existit nihilominus miraculum castitatis, quam jejuniis, precibus, omnique corporis afflictione ita coluit, itaque adamavit, ut, cum ætate floretet, careret liberis, divitiis abundaret et gloria, ipsius septuaginta quinque annos celebs atque infamata fulgeret. Vixit a prostrata Holofernis superbia, et concusso Babyloniorum imperio, annos duos et septuaginta, omnino autem pervenit ad centesimum quintum. »

Allegorice Judith est B. Virgo, quæ urbes et fideles sibi devotos ab hostium obsidione liberat, uti liberavit Constantinopolim sibi dicitam et devotam, anno Domini 117, a triennali Saracenorum oppugnatione, cum illi præsidet S. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus ad quem proinde scribens Gregorius II Pontifex, *epist.* 4, ita ait: « Pugnatricis illius sanctæ et omnium Christianorum Domine miranda facta, quæ in se declarata sunt, per que tu quoque inter hostes servatus es, non sunt reticenda. Illi enim, cum insaniam multa tumultuarentur, tantum invenerunt in se adversitatis hostilis, quantum eorum causa injustitiam habuit. Neque hoc tamen mirandum est: nam si Bethulia per manus Judith Israelitis servata est, cuius opus Holofernis erat sublatio, et per ea tempora ob id salus Israelis vacata est: quomodo non oportebat et tuam sanctitatem hujusmodi propugnatrix atentem hostibus civitatis prævalere, ipsamque victoria coronare, etc. »

Maxime vero B. Virgo quasi vera Judith defendit Bethuliam, quæ Hebraice significat virginitatem. Ipsa enim, cum sit virgo virginum, virginæ quasi clientes suos protegit, uti plurimis omni sæculo exemplis ostendit, et nominatim virginem olim a tyrannide ad lupanar damnatas (quod summum eis erat tormentum: malebant enim ad leo-

nem quam ad lenonem damnari, ait Tertullianus in *Apolog.* intactas servavit per Angelos, vel leones; uti servavit S. Agnetem, S. Darlam, S. Luciam: adeoque vix ullam ex eis violatam fuisse reperies. Cum ergo sentis tentationes carnis, invoca B. Virginem, et victor evades.

Denique, quam Judith posteris et sæculis omnibus fuerit amabilis et admirabilis liquet, ex eo quod Judithæ nomen et cum nomine virtutis imitationem ambivere Heroine et Regina. Ita Ludovici Pii Imperatoris qui Caroli magni fuit filius et successor, uxor fuit Judith Augusta, quæ ab adversariis, ac præsertim a Pipino Ludovici ex Irmingarde priore uxore filio relegata in monasterium S. Radegundis, monasterium ipsa sibi velum imposuit, sed a Gregorio IV Pontifice in imperium una cum Ludovico marito fuit restituta, ut ex Mariano Scoto narrat Baronius anno Christi 834. Judith pariter appellata fuit Caroli Calvi Francorum regis filia, quæ Anglorum regi nubens in Angliam concessit anno Domini 853, teste Baronio.

Judith tertia fuit regina Polonia, de qua ita ex Longino scribit Baronius, tom. II, anno Christi 1007 in fine: « Hoc eodem anno Juditha Polonia regina, sanctissima femina, conjux Boleslai regis et adiutrix, ad pietatem propagandam ex hac vita, summo omnium dolore decessit, cum superis in perpetuum regnatura. » Hæc de tempore Longinus, qui et res ab ea præclare gestas recenset.

Judith quarta fuit filia Henrici Imperatoris et Hungaricæ regina anno Christi 1074, quam inique regno pulsam Gregorius VII Pontifex datus ad eam litteris consolatur, quibus heroicam ejus virtutem dilaudat. Litteræ exstant apud Baronium anno Christi 1074 in fine.

Judith quinta fuit uxor Hermannii Comitiss, sanctæ conversationis femina, quæ ex hac vita ad caelestem migravit anno Domini 1095, uti scribit Baronius.

Juditha, et per crasin Jutta, sexta fuit Saxonie ducis filia, quæ nupsit Erico Dacie regis filio, ut patet ex *epist.* 112 Gregorii IX Pontificis.

Juditha, sive Jutta, septima fuit virgo famula S. Elisabethæ, quæ miraculis in vita et post mortem claruit.

Juditha, sive Jutta, octava fuit Parthena cuius virtutes et miracula ex Chronicis Polonia recenset Abrahamus Bzovius anno Domini 1260, quod demum obiit; ubi inter cætera ait: « Tandem appropinquante vite suæ fine, infirmitate correpta (in qua sæpius hæc verba repetebat: O quam multum prodest ad quævis a Deo impetranda adversa valetudo, et miseria, et pauperies, leta his qui confidunt in Domino!) tertio, Christum Dominum » cum multis Angelis et aliis Sanctis sibi apparentem vidit, qui eam his verbis: « Veni Jan, o famula mea, in regnum meum, » ad se invitavit.

IN ESTHER.

ARGUMENTUM.

Esther, ait S. Hieronymus, *epist. ad Paulinam*, « in Ecclesiæ typo populum liberat de periculo, et interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes convivis, et diem celebrem mittit in posterum. » Argumentum ergo libri est humiliatio superborum, scilicet Vasthi et Aman, ac exaltatio humilium, scilicet Esther et Mardochei, ac liberatio Judeorum. Allegorice Assuerus designat Christum, Esther B. Virginem et Ecclesiam, Mardocheus animam fidelem et piam, Aman et Vasthi demonem, carnem et mundum representant. Hunc librum esse Canonicum consentiunt Hebræi cum Græcis et Latinis. Exstat enim hebraice in Canone Hebræorum, saltem usque ad caput decimum. Vide Bellarminum, lib. I *De verbo Dei*, capite vii, Serarium hic *Proleg.* iv, Sixtum Senensem, lib. I, sect. II in *Esther*. Primitus scriptus fuit hebraice; unde ex Hebræo S. Hieronymus eum transtulit in idioma latinum, Septuaginta in Græcum. Porro S. Hieronymus ea que non reperit in Hebræo, separavit a cæteris, et ad calcem libri collocavit, quæ antea suis locis in vulgata latina ordine temporis et historię erant inserta. Eodem eodem ordine exstant græce apud Septuaginta ex quibus ea in latinum transtulit S. Hieronymus, sed in finem libri rejecit, quasi lacinias textus hebraici, ex quo ipse cetera in latinum convertebat (1). Auctor libri est incertus: S. Augustinus, XVIII

(1) Capita priora decem, usque ad decimum versum quartum, sunt protocononica: quod autem in eodem capite decimo a versu quarto residuum est, et quæ sequuntur capitula omnia, deuterocononica dicuntur, quia ad primum canonem Hebræorum non pertinebant. Longe tamen rejicienda sententia eorum qui hæc additamenta apocryphis accensent, auctoritate fulti, ut dicunt S. Hieronymus. Nam si S. Hieronymus in apocryphis relegenda esse hæc additamenta censuit, ex Hebræorum magister sententia quam ex suo locutus est, ut studium labore remque sum commendaret, ac suæ ex Hebræo versionis utilitatem demonstraret. Esi ex propria mente illa postrema capita fuisse ab interpretibus assuta dixisset, privatæ ipsius opinionis Ecclesiæ catholicæ auctoritatem merito opponerem, quæ libros omnes Scripturæ sacræ prout in septuaginta interpretum vulgata olim editione habentur, canonicos habuit ab Apostolorum temporibus; et in concilio Tridentino, sess. IV, libris canonicis recensitis, eos qui istos libros integros non receperunt cum omnibus suis

De Civit. xvi; Eusebius in *Chronico*, anno mundi 4734; Isidorus, lib. VI; Origenes, cap. II, censent Esdræm fuisse; Philo Anianus Joacim Pontificem; R. David viros Synagoga. Verisimilium Lyranus, Dionysius, Bellarminus, Sixtus Senensis, R. Abraham, Serarius, Sanchez et alii opinantur auctorem esse Mardocheum una cum Esther, idque videtur indicari cap. iv, vers. 20, et cap. xii, vers. 4, ubi dicitur: « Scripsit itaque Mardocheus omnia hæc, et litteris comprehensa misit ad Judeos; » et cap. xx, vers. 29: « Scripsitque Esther regina filia Abihail et Mardocheus Judeus etiam secundam epistolam. » Quis autem dicitur in his litteris historiam totam fuisse contentam (2)?

Quæres quo tempore Esther historia contigerit, sive quis fuerit Assuerus ejus maritus. *Primo*, ait Serarius et Gordonus censent fuisse Artaxerxem Ochum; sed sic Mardocheus vixisset ducentos annos et amplius; tot enim sunt ab initio captivitas Babylonice, quando Mardocheus cum Iechonia rege translatus est in Babylonem, ut dicitur, cap. ii, vers. 6, usque ad Ocholum, illa autem ætas illo ævo fuit insolens: nullus enim tunc tantum vixisse legitur.

Secundo, Josephus Scaliger, lib. VI *De Emendat. temp.* pag. 284, censent fuisse Xerxem; quæ, inquit, uxor Xerxis vocabatur Amestris, teste Hero-

partibus, prout in Ecclesiæ catholica legi consueverint, anathemate configit.

(2) Grotius Lutherum auctorem secutus, hunc Esther librum censet esse rhetorica exercitia proferum Hellenistarum, qui ad ornandas veteres historias ea scripserunt, quæ illis temporibus probabiliter fieri, dici aut scribi poterunt. Bauer et Seiler autantem etiam subtrahunt libri esse veram historiam, quæ vagis traditionibus et ornamentis dictionis postea aucta fuisset. Wittakerus et alii, tum priores tum posteriores hujus libri partes oppugnant, præsertim quia sunt quedam in isto libro que parum vera et consona illis videntur. Singula suis locis explicare licet, et hic sufficit dicere veracitatem hujus historie, præter traditionem et iudicium Ecclesiæ, probari ex solemnibus *Phurim* diebus, quæ a Judæis per multa sæcula religiose observatos constat ex II *Machab.* xv, 37, et ex Codice Theodosiano, lib. *Judeos*, tit. *De Judæis*. Nemo autem sanæ mentis sibi persuaserit festi hujus religionem et anniversariam celebritatem ex figmento originem habuisse.

Auct. Mardocheus.

Assuerus, quis? Resp. Xerxes.

doto, lib. VII : quæ eadem videtur esse cum Esther. Verum Amestrem fuisse Persicam, non Hebraeam, sal inquit Herodotus dum ait eum patrem fuisse Otanem Persam. Adde mores crudeles Amestris alienos esse a moribus benignæ et beneficiæ Estheris. Nam Herodotus, eodem libro VII, ait « Amestrem uxorem Xerxis jam provecetæ ætatis, bis septem illustrium Persarum liberos viros defodisse ad referendam pro se gratiam Deo, qui sub terra esse fertur. » Et lib. IX : « Amestris, inquit, æcicis satellitibus, uxorem Masistæ (erat is frater Xerxis, et filius Oarfi) excarnificat, mammillas præcidit, easque canibus abiecit : præcidit nares, aures, labra, linguam, atque ita excarnificatam remittit domum. » Hæcine fecisset Esther?

Tertio, Hebræi in *Seder-Otam*, cap. XXIX, maritum Estheris censent fuisse Cambyses filium Cyri: hunc enim esse eum qui I *Esdra* IV, 6 et 7, vocatur Assuerus, sive Artaxerxes. Adduntque Estherem esse matrem Darii Hystaspis, qui Cambysi in regno successit. Idem censent Vatablus et Genebrardus, sed hoc videtur improbabile; Cambyses enim fuit hostis Judæorum, et fabricam templi a Cyro patre inchoatam inhibuit, ut patet I *Esdra* cap. IV, vers. 7; Assuerus autem maritus Estheris Judæis fuit benevolus et beneficus.

Quarto, Josephus, lib. XI, cap. VI, Nicephorus, Constantius in *chronol.* Cajetanus, Bellarminus, Sallianus, Sanchez et alii multi censent Assuerum fuisse Artaxerxem Longimanum Xerxis filium, qui Esdræ et Neheziam in Jerusalem remisit, ut eam reedificarent; adeoque natura fuit mitis et clemens, ut de eo scribit Plutarchus in *Apotheg.*: « Primus hic ducibus, qui deliquissent, has pœnas statuit, ut pro flagellandis corporibus detracta flagellarentur vestimenta; et pro evellendis capillis, depilandoque capite deposita tiara depilaretur. »

Verum juxta hanc sententiam, Mardocheus fuisse 140 annorum et amplius, ac neptis ejus Esther fuisset vetula 70 annorum, ideoque inepta conjugio Assueri, ut patet, cap. II, vers. 6.

Quinto, valde probabiliter Megasthenes, Annianus, Lyranus, R. Salomon, Aben-Ezra, Tovardecianus et alii censent Assuerum Estheris virum fuisse Dariam Hystaspis, cujus rei multe sunt coniecturæ :

Primo, quod Assuerus hic cap. I, vers. 1, assueratur insituisse jolemmæ convivium, ac prefuisse 127 provinciis : idem enim expresse de Darii Hystaspis legimus, lib. III *Esdra* III, 4 et 2, ubi sic dicitur : « Rex Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaiculis suis, et omnibus magistratibus Mediæ et Persidis, et omnibus purpuratis et pretoribus, et consilibus, et præfectis sub illo, ab India usque Æthiopiæ centum viginti septem provinciis. » Quæ verba plane eadem sunt cum verbis primis hujus libri. Assuerus ergo fuit « Darius Hystaspis. » Sic etiam Indos subegit, teste Herodoto,

lib. IV, pag. 114, quod etiam pariter de Assuerio assertur, cap. I, vers. 1.

Secundo, quod versu 2, dicitur Susan civitas regi Assueri fuisse exordium; unde in ea convivium hoc regalè insituit. Plinius enim, libro VI, cap. XXVII, scribit Susan regiam Persarum conditam a Darii Hystaspis, licet Elianus et alii ab eodem auctam et illustratam velint. Unde Cassiodorus, lib. VII *Variarum* : « Hanc, ait, illigatis auro lapidibus ædificavit Memnon Tithoni filius. »

Tertio, quod capite II, vers. 6 : « Esther » Hebraice vocabatur *Hadasa* (Noster vertit *Edissa*), id est *myrtus* : Darii autem uxor, teste Herodoto, vocabatur *Atossa*, quæ eadem videtur esse cum *Hadasa*. Est Herodotus in eo errat, quod *Atossam* vocet Cyri filiam, quia talis a Persis putabatur, vel iactabatur Esther : ipsa enim jussu Mardochei prudenter sibi se esse Judæam. Adde Gentiles Judæorum res ignorasse, vel depravasse. Hinc et Angelus, anno secundo Darii Hystaspis, fuit visus Zacharie Prophete, capite I, vers. 8, stans inter myrtela, id est in aula Estheris, quæ vocata est *Hadasa*, id est *myrtus*, quasi promittens Judæis bona per opem ejus et umbram; vide ibi dicta.

Quarto, quia Assuerus hic cap. ultimo, vers. 46, agnoscit quod beneficio Dei Israelis traditum sibi suisque majoribus, et conservatum sit regnum. Hoc autem optime convenit cum voto quod Deo cœli fecit Darius Hystaspis, ut obtineret regnum Persarum, uti narratur III *Esdra* III, 43, et a Josepho, lib. XI *Antiq.* cap. IV. Item cum edicto ejusdem Darii de templo Judæorum instaurando, libro I *Esdra* VI et III *Esdra* VI.

Quinto, quia bellum et historia Judith contigit sub Xerxe, uti ibi ostendi in præmio. Judith autem, cum Holofernem occidit, puella vocatur, diciturque supervixisse ad annum ætatis 103, et nullum toto tempore vite ejus, ac post mortem multis annis perturbasse Israelæ, *Judith* cap. ultimo in fine. Ergo turbæ Aman de occidentis Judæis non contigere sub Artaxerxe, qui proxime Xerxi patri successit.

Sexto, id manifesto patebit ex estate Mardochei, capite II, vers. 6. Obstat videtur, capitis ultimi, versus 46, ubi dicitur Assuerus ortus a regibus; Darius autem fuit filius Hystaspis principis, non regis. Respondeo Hystaspin oriundum fuisse a regibus, uti assertit Herodotus, Justinus et alii : de quo plura cap. ultimo (4).

(1) Addi potest *septimo* : Cum hinc Artaxerxem sive Assuerum Persarum regem fuisse pateat hic cap. ult., is notis describitur in hac tota historia, quæ in nullum aliam antecessorum regum cadunt. Dicitur enim « regnasse ab India usque ad Æthiopiæ. » Et Æthiopiæ quidem primus acquisierat Cambyses; at Indianam nullus ante Dariam subegerat.

Octavo, hinc Assueri anni plures quam duodecim assignantur a Scriptura, cum Cambyses non octo quidem imperii annos impleverit, teste Herodoto.

Nono, Assuerus ille, eadem adhuc testante Scriptura, *cap. X*, « cunctas insulas maris sibi fecit tributarias; »

Eodem *cap. X* quo Esther et Mardocheus, flo-ruere Esdras, Nehemias, Daniel, Ananias, Azarias, Misael, Zorobabel, Jesus filius Josedee, Aggeus,

at Thucydide auctore, Darius iste insulas Phœnicum classe subegit, eisque, ut refert Plato in *Menæxmo*, dominatus est. Id vero nec ad Xerxis hejus filii tempora referri potest, qui ex Græcia fugatus ante annum regni sui duodecimum, eas insulas amiserat; quibus post annos regni duodecim Assuerum illum nostram et dominatam esse et tributum imposuisse, Scriptura significant; nec item ad alium posteriorum regum, quorum nullus has insulas (si parvum Glazomenem et Cypram excipias) sibi subjectas habuit, ut constat ex Antalcideæ pacis formula apud Xenophontem, *Hellen.* lib. V.

Decimo, cum Artaxerxes ille dicat, cap. XII, 2, « se universum orbem subjecisse sue ditioni, non a majoribus accepisse, » id vix alii cuiquam Persarum regum, quam Cyro et Darii conuenit manifestam est. Non autem Cyro, ergo Darii. (Ex A. Vitæ.)

Malachias, et Zacharias prophete, qui sub Darii se prophetas scribunt initio prophetæ suæ. Ex Gentilibus florere Pythagoras, Xea phanes et Heraclitus philosophi; Anacreon, Simonides, Æschylus, et Euripides poætæ; Themistocles, Miltiades, Conon, Leonidas, Aristides belli duces; apud Romanos, Junius Brutus et L. Collatinus expulsus Tarquinio et regibus, primi Consules, Horatius Cocles, Mutius Scævola, Clælia virgo Vestalis, qui cum Porsena rege Hetruriae dimicantes heroica fortitudinis Romane facinora ediderunt. Quare sæculum hoc virorum illustrium fuit ferax, ideoque celebre et gloriosum.

Scripsere in Esther, Lyranus, Hugo, Dionysius, Serarius, Sanchez, et Francisus, Fevæ, ut alii qui totum hunc librum per moralia documenta explicat.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Assuerus, ad potentiam suam ostentationem, solemne et semestere instituit convivium. Ad illud vocat Vasthiam uxorem; sed renuentem venire repudiat (1).

1. In diebus Assueri, qui regnavit in India usque Aethiopiā super centum viginti septem provincias; 2. quando sedit in solio regni sui, Susā civitas regni ejus exordium fuit. 3. Tertio igitur anno imperii sui, fecit grande convivium cunctis principibus, et pueris suis fortissimis Persarum, et Medorum inolytis, et praefectis provinciarum coram se, 4. ut ostenderet divitias gloriae regni sui, ac magnitudinem, atque jaectantiam potentiae suae, multo tempore, centum videlicet et octoginta diebus. 5. Cumque implerentur dies convivii, invitavit omnem populum, qui inventus est in Susā, a maximo usque ad minimum: et jussit septem diebus convivium preparari in vestibulo horti et nemoris, quod regio cultu et manu consitum erat. 6. Et pendebant ex omni parte tentoria aeri coloris, et carbasini ac hyacinthini, sustentata funibus hyssinis atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, et columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei et argentei, super pavementum smaragdino et pario stratum lapide, dispositi erant: quod mira varietate pictura decorabat. 7. Bibebant autem qui invitati erant, aureis poculis, et aliis atque aliis vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat, abundans, et praecipuum ponebatur. 8. Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum, sed sicut rex staterat, praeponebat mensis singulos de principibus suis, ut sumeret unusquisque quod vellet. 9. Vasthi quoque regina fecit convivium feminarum in palatio, ubi rex Assuerus manere consueverat. 10. Itaque die septimo, cum rex esset hilarior, et post nimiam potationem inebriasset mero, praecipit Maumam, et Bazatha, et Harbona, et Bagatha, et Abgatha, et Zethar, et Charchas, septem eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant, 11. ut introducerent reginam Vasthi coram rege, posito super caput ejus diademate, ut ostenderet cunctis populis et principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde. 12. Quae renuit, et ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempsit. Unde iratus rex, et nimio furore succensus, 13. interrogavit sapientes qui ex more regio semper ei aderant, et illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac jura majorum (14. erant autem primi et proximi, duces Persarum atque Medorum, qui videbantur faciem regis, et primi post eum residere soliti erant), 15. Cui sententiae Vasthi regina subjaceret, quae Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facere nolisset. 16. Responditque Mamuchan, audiente rege, atque principibus: Non solum regem laesit regina Vasthi, sed et omnes populos, et principes qui sunt in cunctis provinciis regis Assueri. 17. Egredietur enim sermo reginae ad omnes mulieres, ut contempnant viros suos, et dicant: Rex Assuerus jussit ut regina Vasthi intraret ad eum, et illa noluit. 18. Atque hoc exemplo omnes principum conjuges Persarum atque Medorum parvipendent imperia maritorum: unde regis justa est indignatio. 19. Si tibi placet, egredietur edictum a facie

(1) Si legere velis Estheris historiam juxta seriem chronologicam factorum, eo ordine disponenda sunt capita: cap. xi, 2, 12; cap. ii, 1, 20; cap. xii, 1, 6; cap. ii, 21, 28; cap. xiii, 1, 7; cap. iii, 14, 15; cap. iv, cap. xiii, 8, 18; cap. xv, cap. xv, cap. v, 1, 8; cap. v, 9, 14; cap. vi, 1, 14; cap. vii, cap. viii, 1, 13; cap. xvi, cap. viii, 14, 17; cap. ix, cap. x, cap. xi, 1. (Allioli.)

tua, et scribatur juxta legem Persarum atque Medorum, quam praeteriri illicitum est, ut nequaquam ultra Vasthi ingrediatur ad regem, sed regnum illius altera, quae melior est illa, accipiat. 20. Et hoc in omne (quod latissimum est), provinciarum tuarum divulgetur imperium, et cunctae uxores tam majorum, quam minorum, deferant maritis suis honorem. 21. Placuit consilium ejus regi, et principibus; fecitque rex juxta consilium Mamuchan. 22. Et misit epistolas ad universas provincias regni sui, ut quaeque gens audire et legere poterat diversis linguis et litteris, esse viros principes ac majores in domibus suis, et hoc per cunctos populos divulgari.

1. IN DIEBUS ASSUERI. — Septuaginta Artaxerxes; hoc est Darii Hystaspis, uti jam dixi: Assuerus enim erat nomen commune regum Medorum (unde Darius Medus, Daniel. ix, 1, vocatur filius Assueri, id est Astyagis ultimi regis Medorum) Artaxerxes vero Persarum; utrumque autem rex erat Darius. Vide dicta I Esdrae, cap. iv, vers. 7. Adde Persiae haec tria nomina Darius, Xerxes, Artaxerxes fere idem significare. Darius enim idem est quod coercitor; Xerxes idem quod bellator, Artaxerxes idem quod magnus bellator, ait Herodotus, lib. vi, pag. 178, licet Hesychius in Lexico asserat Darius Persiae idem esse quod *ἄσπετος*, id est prudens, sapiens.

Darii et Xerxis quae vers. 8.

Susana a Chaospem quae cap. 1.

2. SUSAN REGNI EJUS EXORDIUM FUIT. — Fuit haec urbs regia Darii et regum Persarum, in qua Darius anno tertio regni sui in regem solemnissime coronari voluit, exhibito publico regali epulo, quod hoc capite describitur. Sita est Susā juxta Choaspem fluvium loco amoenissimo, ita dicta a liliorum feracitate et copia, teste Atheneo, lib. xii; Eustachio in Dionisii, et Etymologico magno: שושן Susā enim Hebraice est liliū; inde Phoenices, Persae, aliique liliū vocant Susā, vel Susāna: inde quoque dicitur unguentum Susinum, ejus praecipua materia erat lilia, uti testatur Hesychius in voce *ῥοσίνου*, et Plinius, lib. iii, cap. 1; licet Stephanus, lib. De urbibus, Susā dictam putet a copia fontium, qui Persiae vocantur Susā. Simili modo a floribus variae nominatae sunt urbes; Rhodus a rosa: *ῥόδο*: enim est rosa, Florentia a floribus.

Susā a Chaospem quae cap. 1.

Porro Susā primus condidit Memnon Tironi filius, ait Herodotus, Elianus, Strabo et Cassiodorus; unde Memnona esse cognominata: auxilium vero eam novisque palatium illustravit, ac regia sede decoravit Darii Hystaspis, teste Eliano. Sunt qui Susā putent esse Tauris, quae hodie Sophi regis Persarum est Regia. Porro reges Persarum, ait Xenophon, lib. viii, Cyrop. hyemem Babylone transigunt, quae regio calidissima est; ver Susis, aestatem Ecbatanis, et ideo, inquit, neque hyemem sentiunt, neque aestatem; sed perpetuo illis caelum ver nat et tempus. Elianus vero et Athenaeus, lib. xii, cap. iii, aiunt reges Persarum hyemem agere in Susis, aestatem in Ecbatanis.

3. TERTIO Igitur anno imperii sui fecit grande

convivium. — Fabulatur hic Chaldaeus Assuerus voluisse sedere in solio Salomonis, quod Nabuchodonosor et Jerusalem transtulerat in Babylone, et Cyrus et Babylone in Persiam, cumque solum non caperet Dariū, eum jussisse aliud simile fabricari, atque in eo formando artifices per biennium laborasse; ideoque tertio anno in eo sedisse Dariū, ac hoc convivium instruxisse. Putant nonnulli Dariū hoc epulum apparasse, ut eo diem suum natalem publica gratulatione celebraret. Hoc enim moris fuisse Persis docet Athenaeus, lib. iv, cap. vi, et Plato in Alcibiade.

ET MENORUM INOLYTIS. — Hebraice Parthenim, quod aliqui vertunt paratim, quasi hic idem sint qui *ἰσχυρα*, apud Xenophontem; scilicet qui pari habentur honore et conditione, q. d. Principes aequales. Verius est Parthenim non esse Graecum, sed Persicum Satraparum nomen.

5. QUOD REGIO CULTU ET MANU CONSITUM ERAT. — Nam Cicero, lib. De Senectute, testatur Cyrium regem Persarum sua manu agros et hortos excoluisse. Ait enim: «Cum autem admiraretur Lysander et proceritatem arborum, et directos in quincuncem ordines, et humum subactam atque puram, et suavitatem odorum, qui allarentur e floribus: tum eum dixisse mirari se in eo diligentiam, sed etiam solertiam ejus a quo essent illa dimensa atque descripta; et ei Cyrum respondisse: Atqui ego ista sum dimensus; mei sunt ordines, mea descriptio, multae etiam istarum arborum mea manu sunt factae.»

6. ET PENDEBANT EX OMNI PARTE TENTORIA AERII (ita legendum, non «aerei,» vel «aurei») coloris ac carbasini et hyacinthini. — Per tentoria accipie tapetes, et aulea ad palos et arbores in horto suspensa, tum ad ornatum, tum ut convivas a sole, imbre, et vento prolegerent. Erant haec «coloris aeri, id est, candidi, ut habent Hebraeus, Pagninus et Vatablus. Aer enim pelucidus et luce splendidus apparet candidus.

ET CARBASINI, Hebraice כרספס carpas, id est viridis. Unde multum legendum hic censent *carpasini* (ut littera b in affinem p commutata sit, ut saepe fit) uti habent Septuaginta, hoc est viridis. Hic enim color mire oculos recreat. Ita Hebraei, Serarius, Sanchez, Pagninus, Vatablus, Marinus et alii. Nonnulli ex vocis similitudine suspicantur carbasinum esse coccinum, quod vulgo carmosi-

Carbasinus color est viridis.

num vocant. Hebraeum enim *carpas*, id est carbasinum, sive carpasinum, hoc loco tantum reperitur: unde genuina ejus significatio ignoratur. Verum priori expositioni, quod scilicet color carpasinus sit viridis, favet, quod Arabes etiamnum apium hortense (petroselinum) quod summe est viride, vocant *Carps*, quod per crasin idem est cum Hebraeo *Carpas*, uti ex Aben-Esra scribit Matthiolus in *Dioscor.* lib. III, cap. LXIX. Hinc et Petroselinum dictum est, quasi petrarum *oviviv*, hoc est apium: nam inter petras melius nascitur, teste Plinio, lib. XX, cap. XII. Alius ergo est color carpasinus, scilicet viridis; alius carbasinus proprie dictus; hic enim est candidus, ita appellatus a carbaso, quod est linum mira tenuitatis, ideoque candidus, teste Plinio, lib. XIX, cap. I. Est et *carphos* herba, quae alio nomine *buceras*, a similitudine cornuum bovis dicitur, de qua Plinius, lib. XXIV, cap. XIX, quae pariter est viridis.

EDURNEIS, = Hebraice *argenteis*. Sic et Septuaginta et Chaldaei.

LECTULI QUOQUE AUREI ET ARGENTEI. — Nota priscos primo usos sellis, et assedisse ad mensam (uti modo assidemus), ut patet ex *Gen. XLII*, versu 33, et ex Philone libro *De vita Joseph*, et Athenaeo, libro primo. Unde apud Homerum in *Odyssaea* passim convivae dicuntur assidere mensae. Postea tamen Judaei, Persae, Graeci, Romani, et omnes fere gentes use sunt accubitu in cena et prandio, ut non tam sedentes, quam jaecentes in lectulis mollius cenarent, ac sumpto cibo in iisdem quiescerent, vel etiam dormitarent: futigatum enim ex labore corpus magis refecit et quiescit jacendo quam sedendo. Accubitus autem haec erat forma. Accumbentibus convive reclinata supra parte corporis in cubitum sinistrum, infra vero in longum porrecta et jaccante in lecto, capite leviter erecto, dorso a pulvillis modice suffulto. In singulis autem lectulis accumbentibus terti aut quaterni hac ratione, ut ejus qui supremo loco accumberet pedes juxta secundo loco accumbentem porrigerentur, et secundi pedes juxta tertio accumbentem, et ita deinceps. Rursus ejus qui secundo accumbent occupat ad umbilicum aut pectus primo accumbentibus obversum erat; ac eodem modo ceteri deinceps accumbentibus. Hinc intelleximus quomodo S. Joannes in ultima cena Christi, in ejus pectore, quasi in sinu reverbatur; et quomodo sancta Magdalena Christi ad mensam accumbentis pedes retro, sive post eum sans lavare potuerit. Hinc denique patet quid significet trichinium, scilicet locum refectiois, in quo communiter terti circa mensam erant lecti. Hinc pariter lectuli hi mensales vocati sunt thori, stibadia, thoralis, accubitalia, quae passim obvia sunt apud Ciceronem, Plinium, Athenaeum, Senecam, Virgilium et alios. Vide Ciaconium, Fulgentium, Ursinum et alios in *Trichinio*.

UPER PAVIMENTUM: — In pavimento ergo humili prandebant et cenabant Persae, more Orientalium, aequae ac fecit Judith, cap. XII, vers. 19, ut patet ex Graeco. Nec enim alterius mensae hic ulla fit mentio.

PARIO, — id est, candido marmore ex insula Paro, quod caeteris praestantius est et pretiosius.

PICTURA, — ex lapidum varietate, opere quasi musivo inlexta et contexta consurgens. Lapide hi Hebraice vocantur *dar* et *sopharet*; quinam fuerint, ignoratur.

7. BIBEBANT AUTEM QUI INVITATI ERANT AUREIS POCULIS; ET ALIIS ATQUE ALIIS YASIS CIBI INFERENCEBANTUR. — Prisci Persae sub Cyro et ante Cyrum in cibo et potu admodum fuere frugales; atque, ut ait Xenophon, libro I *Cyropediae*, habebant « pro cibo panem, pro obsonio nasturtium, pro potu aquam fluminis. » Unde Cicerio, *Tuscul. I*: « Persarum victus, ait, a Xenophonte exponitur, quos negat ad panem adhibere quoquam praeter nasturtium. » Hinc duri fortisque evaserunt ad labores et bella, quibus regnum et monarchiam obtinuerunt, quam in valescente gula et luxu perdidissent. De priscorum Persarum temperantia et posterorum luxu, vide Xenophontem, lib. VIII; Stobaeum, *serm. 42* et 44; Herodotum, lib. IX; Athenaeum, lib. IV.

Certe in Saturnalibus Macrobius ait mensam priscorum fuisse sacram, ac veteres primum numinis meminisse, deinde bene praecatos convivis, ac post praecationem dapibus cum modesta usos. Serinus apud Stobaeum ait reges Persarum ante cibum de modestia disputasse, et ante potum de temperantia. Quin et Augustum trius tantum poculis exhibuisse convivium, testis est Suetonius in ejus *Vita*, cap. XIV: « Convivia nunquam, inquit, et serius imibat et maturius relinquebat, cum convive et cenare inciperent, priusquam ille discumberet, et permaneret digressio eo. Cenam ternis ferebat; aut, cum abundantissime senis praebat, ut non nimio sumpto, ita summa comitate. Nam et ad communionem sermonis tacentes, vel submissim fabulantes provocabat, et aut acroamata, et histiones, aut etiam triviale aere loquos, id est, placide loquentes. Servina, in lib. I. *Aeneid.*, ait priscos duobus tantum poculis usos.

Adde: Veteres in mensa sapientes et serios miscbant sermones, ut patet ex Athenaeo de cenis sapientium; erant ergo sobrii, ac cavebant ne ebrii delirium quid dicerent. Unde M. Varro numerum convivarum hac lege definit: « Ut neque minor, quam gratiarum sit, neque quam musarum numerosior, » ait Macrobius, lib. I *Satur.*, cap. IV. Gratiae autem sunt tres, Musae vero sunt 9. Idem Macrobius, lib. VII: « Sic, ait, apud mensam philosophandum est ut crateri liquoris ad lectulam nati (vini) adhibeantur, non modo Nympharum, sed Musarum quoque admixtione tem-

peries, etc., cum non minus quam dulcedo vini, hilarent verba convivium. »

8. NEC ERAT QUI NOLENTES COGERET AD BIBENDUM. — Non enim amici, sed inimici et hostis est cogere ad bibendum, etiam supra et contra naturam, quod nulle bestiae faciunt. Xenophon, lib. VIII *Cyropediae*, ait apud veteres Persas lege cautum fuisse ne amphore ad convivia importarentur, quod existimarent minus tam corpora, quam mentes delicturi, si quis non nimium hauriat. Nunc vero has non importari, restat id quidem, sed tantum bibunt, ut non importent, sed ipsi vino sepulti exportentur, eo quod ipsi recto corpore consistere et exire nequeant. Sic etiam hodie apud nonnullos praececa temperantia in plusquam porcina ingluviem abiit. Vide *Fevardentium* hic. Salica lex, teste B. Rhenano, lib. II *Reum Germanicarum*, fuit: « Nemo militie socium stum, aut quemlibet alium ad potandum invitato. » Qui enim cogit, tyrannus est. Tyrannicum enim est illud, quod e Graecorum peregrinationibus citat Tullius, *Tusculanor. V*: « Aut bibat, aut abeat. » Tyrannus fuit Alexander Magnus qui, « meracum audacter propinans, etiam alios coegit, » ait Athenaeus, lib. II. Tyrannus fuit Hellogabulus Imperator, qui, ut ait Lampridius: « Praefectum urbecum saepe post cenam ad potandum vocabat, adhibitis et Praefectis praetorio, ita ut, si recusarent, magistri eos cogere. » Certe Empedocles convivio praefectus, cum convivas ad bibendum cogere, postridie reus fuit in judicio. Cogere enim est libertatem convivae adimere, vim injicere, naturam corrumpere, sanitatem ledere, ut non Deo, sed Baccho stomachos et mentes suas immolare et mactare videantur. Sapienter Anacharsis apud Laertium quatuor pocula sive haustus assignans, ita eos distinguit. *Primum*, ait, quod libitur perirent ad restinguendam sitim, *secundum* ad hilaritatem, *tertium* ad voluptatem, *quartum* ad insaniam.

Porro S. Augustinus et Ambrosius graviter taxant eos qui cogunt convivas bibere ad sanitatem principis, vel amici, et ut ait S. Augustinus *serm. 231 De Temp.*: « Per inimicam amicitiam, adjuvare homines non erubescunt, ut potum amplius accipiant quam oportet. Qui enim alterum cogit, ut se plus quam opus est bibendo inebriet, minus malum ei erat, si carnem ejus vulneret gladio, quam animam ejus per ebrietatem necaret. Certa bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine. » Et *serm. 232*: « Excusatio falsa obijcit; persona potens me cogit, ut amplius bibam. » Et hortatur ne obtemperent, martyres potius fiant, neque ad virorum, Angelorum, aut reliquorum sanctorum nomina bibendum monet.

Aud: S. Ambrosium, lib. *De Elia et Jejunio*, cap. VII: « Quid oblationes potentium loquar? quid memorem sacramenta, quae violari nefas arbitrantur? Bibamus, inquit, pro salute Imperato-

rum; et qui non biberit, sit reus in devotione: videtur enim non amare Imperatorem qui pro salute ejus non biberit. O pia devotio obsequium! bibamus pro salute exercituum, pro comitum virtute, pro filiorum. Et haec vota ad Deum pertinere judicant, sicut illi qui calices ad sepulchra martyrum deferunt, atque illic ad vesperam debunt, atque aliter se exordiri posse non credunt. O stultitiam hominum, qui ebrietatem sacrificium putant; qui existimant illos chalice placari, qui jejunio passionis sustinere dickerunt! »

An non insaniam est ita ad alterius sanitatem bibere, ut propriam ladaas et perdas? An non calicem remigis et belluonis suat, qui ventrem dapibus vinoque saburrant quasi porci, imo plusquam porci? Nec enim porcus, quantumvis gulosus, plus comedit quam ut famem, plus bibit quam ut sitim satiet; neque ullis fustibus aut gladiis ut id faciat, adigi se sinit.

PRAPONS MENSIS SINGULOS DE PRINCIPIBUS SUI, UT ACCIPERET UNUSQUISQUE QUOD VELLE. — Inter hos principes fuit Zorobabel, filius Salathiel, filii Jechonias regis Juda, qui cum sociis suis Hebraeis regii corporis custodibus erat ex intimis amicis Darii, ac post convivium disputans cum eis de fortissimo palmarum relictum. Cum enim primus diceret: « Forte est vinum, » secundus: « Fortior est rex, » tertius Zorobabel dixit: « Fortiores sunt mulieres, super omnia enim vincit veritas. » Quocirca Darius annuus illi ait: « Pater quod vis, et tibi dabo, » tum Zorobabel: « Memor esto, inquit, voti tui quod vovisti edificare Jerusalem in die qua regnum accepisti, et omnia vasa quae accepta sunt ex Jerusalem remittere. Et tu vovisti edificare templum quod incenderunt Iudaei, quando exterminata est Judea a Chaldeis. Hoc est quod postulo, ut facias votum quod vovisti Regi cuncti ex ore tuo. » Quare, cum osculatus esset illum Darius, votum implevit, et templum instauravit, ac vasa cum muneribus in Jerusalem remisit, ut fere narratur III *Esther* cap. III et IV.

Allegorice hoc Assueri convivium ad litteram fuit vanum vane voluptatis et gloriae accipium, sed mystice magnum S. Eucharistiae simulacrum. *Primo* enim Assuerus rex et monarcha representat Christum Regem regum, et Dominum dominantium. Unde « Assuerus » Hebraice et Chaldaice idem est quod *magnam caput*, magnus rex, et princeps. Addit Lyranus: « Assuerus interpretatur beatus; Christus autem non solum beatus est, sed et sanctorum beatitudo. » Glossa vero interlinearis: « Assuerus, inquit, Christum Dominum ostendit nomine et dignitate; interpretatur enim ostium. Christus autem dicit: Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur. » *Secundo*, Assuerus hoc convivium celebravit in regia sua Susa, quae vox Hebraice significat liliam, puritatis et virginitalis symbolum. Sic Christus in Susa, id est in Ecclesia, quae liliis castorum et virginum floret, instituit Eucharistiam, quae proinde a cas-

Accubitus veterum forma.

Biberant ad id cogere, Tyrannicum est.

Christi vasa simulacrum.

tis, et omni labe puris purissime suscipienda est; itaque suscepta puritate et castitate valde adauget. Ipsa enim est « frumentum electorum, et vinum germanians virgines, » *Zachl. ix, 17.* Hinc Ecclesia vitæ non hebra, sed sobria hilarescit et exultat, atque: « Sic lætantium omnium habitatio est in te, » *Psalm. LXXXVI, 7.* » Et transibit in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, in voce exultationis et confessionis, sonus epulantis, » *Psalm. XLI, 4.* » Et iusti exultent et delectentur in lætitia. » *Psalm. LXVII, 4.* Tertio, Assuerus hoc convivium celebravit septem diebus, id est, toto tempore hujus vitæ, quod septem diebus agit, ait Glossa interlinearis iuxta illud Christi, *Matth. XXVIII, vers. ult.*: « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. » Ita Lyranus. Quarto, ob magnitudinem convivii. « Facti, inquit, grande convivium. » Quid grandis Eucharistica mensa, « Cena magna, » per excellentiam? Unde Glossa ordinaria: « Hujus, inquit, convivii historia pompam historiarum, et luxum Regis ostendit; sed Christi spiritalis delicias, quas unicuique dispensat, allegorice significat. »

Quinto, Assuerus non tantum principes, sed et totum populum a minimo usque ad maximum invitavit: sic Christus ad Eucharistiam invitat omnes tam pauperes, quam divites; tam feminas, quam viros; tam senes, quam juvenes. Sexto, ob convivii magnificentiam; nam Lyranus et Glossa asserunt per hortum, in quo fit, significari Ecclesiam que est hortus conclusus, multis consiliis arboribus, et fructiferis per sanctam vitam, et aromaticis per bonam famam. Per tentoria superne obumbrantia, et columnas inferne sustentantes, indicari Sanctorum suffragia, et divina præsidia quibus, qui ad hæc mensam accedunt, defenduntur. Per multiplices velaminum et funium colores, candidos, purpureos, hyacinthinos, intelligi virgines, martyres, doctores, qui hujus convivii dapibus saginantur. Per lectulos etiam aureos et argenteos, in quibus convivantes recumbant, tranquillitas et pacatas exprimi conscientias, quas habere debent, qui hoc divino pabulo perfruunt. Per gemmas et picturas, quæ mira varietate decorabant pavementum, insinuari virtutes et reliqua dona spiritualia, quibus rite communicantium mentes picturantur. Septimo, ob cibi et potus suavitatem et delicias: « Vnum, inquit Scriptura, ut magnificentia regia dignum erat, et præcipuum apponebatur. » In Eucharistia vero Christus ut cibis apponitur, in quo quasi in manna haurimus omne Angelorum delectamentum, et omnem spiritus suavitatem, iuxta illud: « Panem celi dedit eis; et panem Angelorum manducavit homo. » *Psalm. LXXVII, 24 et 25.*

9. VASTHI QUOQUE REGINA FECIT CONVIVIIUM FEMINARUM. — Hinc apposite Hebraice *Vasthi* idem est quod et *potatio, vel et stamen*; filia enim et staminum sunt opera feminarum. Pro *Vasthi* Græce est

Asti; Josephus *Scisti*, indeque composita sunt nomina Persica *Astaspes* et *Hystaspes*. Unde nonnulli cum Serario suspicantur hæc *Vasthi* fuisse filiam *Hystaspis*, ac sororem *Darii* mariti sui. Favet *Ctesius* asserens fratrem *Assueri* fuisse *Ouidiaspen*, quod nomen alludit ad *Vasthi*: quasi hæc *Ouidiaspis* fuerit soror. Persæ enim sorores ducebant in uxores, ut docet *Herodotus* in *Cambyses*, *Curtius*, lib. VIII, *Plinius*, lib. XXXVI, cap. VII. Alii putant *Vasthi* fuisse filiam *Cyri*; hæc enim uxorem duxisse *Darium* ad confirmandum sibi regnum Persarum docet *Justinus*, lib. I, et *Herodotus*, lib. III, qui eam vocat *Artystonam*, quod nomen alludit ad *Vasthi*.

10. CUM REX ESSET ILLARIOR, ET POST NIIMIUM POTIONEM INCALUISSET MERO. — Leges Persarum permittabant regi Persarum semel in anno, scilicet in festo Solis, quem Persæ colebant ut Deum, inebriari; verum quod semel permisisset rex, saepius pro suo imperio usurpare poterat lex.

MAUMAM. — Græce est *Aman*, licet Hebræi *Aman* putant fuisse *Mamuchan*, de quo vers. 14.

11. UT INTRODUCERENT REGINAM VASTHI, etc. UT OSTEREDERET CUNCTIS POPULIS ET PRINCIPIBUS PULCHRITUDINEM ILLIUS. — Jussit hoc Assuerus partim ex temulentia, partim ex libidine; quare inexcusata, imprudens, superba, inhonesta, et invereconda fuit hæc ejus jussio, cui proinde *Vasthi* non tenebatur obedire pudoris et castitatis causa, ne sua forma principum jam mero æstantium oculos, animosque in sui concupiscentiam illiceret, uti *Candaules* rex Sardonum illexit *Gygen* amicum suum in amore uxoris suæ, ostendens ei illam nudam: quocirca *Gyges*, per anulum magicum faciens se invisibilem, occidit *Candaulem*, et uxorem ejus sibi adscivit, ut narrat *Herodotus*, lib. I. Fabulantur *Rabbini* *Vasthi* pari modo ab *Assuero* jussam prodire nudam in convivium. Addunt ex *Balthasare* de quo *Danielis* cap. v, natam ipsam, que tyrannide importunissima, servas *Hebræas* die *Sabbati* laborare cogeret nudasque obambulare, hæcque causam esse cur ejeta nuda sit, dieque *Sabbati*, qui septimus etiam vocatur, male perierit. Sed apage obscenitas ista observentur *Rabbinorum*.

ERAT ENIM PULCHRA VALDE. — Persicæ mulieres cæteras pulchritudine superabant. Unde *Alexander Magnus* noluit videre *Darii* jam a se cæsi uxorem et filias, dicens « Persicas feminas esse uxororum dolores, » ait *Plutarchus* et *Curtius*: « In Perside feminarum pulchritudo excellit, » ait *Ammianus*, lib. LXXIII.

QUÆ RENVIT, ET AD REGIS IMPERIUM, etc. VENIRE CONTEMPSIT. — Videtur ergo peccasse superbia, inobedientia et mariti contemptu, quem si demas, honeste ipsa et pudice mariti temulenti in honestam et impudicam sui coram principibus ostentationem detraxerat; præsertim quia, ut ait *Josephus*, lib. XI, cap. VI, « Voluit ipsa Persarum leges custodire, quæ ab alienis uxores videri pro-

hibebant. » Quare *Macrobius*, lib. VII, cap. I, ait a *Parthis* non conjuges, sed concubinas duntaxat in convivio induci solitas. Idem tradit *S. Ambrosius*, lib. *De Elia*, cap. XV. Et *Parthopersæ* « feminis non convivium tantum, sed et virorum conspectum interdiciunt. » Unde *Severus Sulpitius* de *Vasthi*: « Stulto, ait, rege consilior, pudens virorum oculis spectaculum corporis præbere jussa abnuvit; » tanto ipso landabilior, quanto in legum pudorisque constantia perseverantior; nam, ut prudenter monet *S. Hieronymus*, epist. ad *Flavianum*: « Non *Albani* ignes, non *Vulcania* tellus, non *Vesuvius* et *Olympus* tantis ardoribus æstant, ut juveniles medullæ vino plene, dapius inflammate. » Et *Tertullianus*, *De jejuniis adversus Psychicos*, cap. I: « Monstrum scilicet haberetur libido sine gula; cum hæc duo tam unita atque conereta sint, ut si disjungi omnino possent, ipsi prius ventri pudenda non adhererent. Denique *Plutarchum* in *Artaxerxe* asserit apud Persas fuisse capitale reginæ, aut reginæ aliæque concubine lecticum proprius accedere, ipsamque videre. Recte ergo ex lege nature, æque ac positiva Persarum, *Vasthi* noluit suam specieem ostentare temulentis.

Utinam *Vasthi* imitentur feminæ Christianæ, quæ suam formam palam ostentant, imo fiant, ut juvenes in sui amore illiciti itaque eorum corpora et animas leaocinantur cum æterno tam sit, quam ipsorum exitio: « Nam oculi sunt in amore duces. » Et formosa illicque femina nihil illecebrosius.

UNDE IRATUS REX, ET NIIMO FURORE SECCENSUS, — protulit contra *Vasthi* iracundam et iniquam repudiisententiam, que sequitur. Nam vir « omnis violentus est ira inferior et mentis vacuus, » ait *Sophocles apud Stobæum*, serm. 18.

14. SEPTEM DUCES PERSARUM, ATQUE MEDORUM, QUI VIDERANT FACIEM REGIS, — hoc est, erant intimi et consilarii, et familiarissimi regi. Nam, ut ait *Justinus*, lib. I in fine: « Apud Persas persona regis sub specie majestatis occultitur, » unde cap. VII, vers. 8, *Aman*, qui in regis indignationem incidit, faciem operuerunt, quasi indigni qui videret

regem, quem adeo offenderat. Similam fastum usurparunt nonnulli reges, ac hodie usurpant reges Sinarum. Ipsam Persæ a *Medis* æque ac regnum acceperunt. Nam de *Dejocæ*, rege *Medorum*, ait *Herodotus*, lib. I, pag. 21: « Cavet, ut nec conspici regem a quopiam fas esset? Nam ut ait *Valerius Maximus*, lib. II, cap. VII: « Quidquid in excelso fastigio positum est, humili et trita consuetudine, quo sit venerabilis, vacuum esse convenit. »

19. UT NEQUAQUAM VASTHI ULTRA INGREDIATUR, etc., REGNUM (reginæ titulum, dignitatem et magnificentiam) ILLIUS ALTERA, QUÆ MELIOR EST ILLA, ACCIPIAT. — *Plutarchus* in *Artaxerxe* agens de *Persis*: « Sunt barbari, ait, maxime *zelypti*, et in uxores ferunt. » In hunc locum commentans *Lutherus*, omnes pudoris leges, limitesque excessi, decens quæ, si uxor ad opus conjugale sit difficilior, vocetur ancilla, eique dicatur a marito: « Si nolis tu, vult alia; si non vult uxor, veniat ancilla. » Dignum tali patella operculum; dignum tali propheta *Priapi* oraculum.

Santus S. Hieronymus, epist. ad *Rusticum*: « Philosophi hujus sæculi, inquit, solent amorem veterem amore novo quasi clavum clavo expellere. Quod et *Assuerus* rege septem principes fecere Persarum, ut *Vasthi* reginæ desiderium, aliarum puellarum amore compererent. Illi vitium vitio, peccatum peccato meditantur; non amore virtutum vitia superemus. Declina, ait, a malo, et fac bonum. Quære pacem et persequere eam. Nisi oderimus malum, bonum amare non possumus. »

Tropologicæ. Vide hic ut convivium *Assueri* in merorem desinat, et extrema gaudii luctus occupet, ac rex *Vasthi* reginam conjugemque suam pulcherrimam abdicet et repudiet. « Sic *Iluvii*, inquit illa, in alveo suo dulces sunt; cum tamen ad mare decurrunt, fiunt amari. » Vide *Chrysostomum*, hom. 6 in epist. ad *Hebr. in Morali*. Sic primorum conviviorum et deliciarum postridianus est dies doloris et penitentiae.

22. ESSE VIROS PRINCIPES, — q. d. viros, sive maritos in domibus suis debere esse principes, ac dominari suis uxoribus, filiis et famulis.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Assuerus repudiat *Vasthi*, ac pro ea reginam sibi adsciscit *Esther*, per quam *Mardocheus* *Assuero* revelat conjurationem duorum *Palatinorum* contra regem, quos *Assuerus* crucifigit, et *Mardocheum* fidelem in *Annates* referri jubet.

1. His ita gestis, postquam regis *Assueri* indignatio deferbuerat, recordatus est *Vasthi* et que fecisset, vel que passa esset; 2. dixeruntque pueri regis, ac ministri ejus: Querantur regi puellæ virgines ac speciosæ, 3. et mittantur qui considerent per universas provincias

puellas speciosas et virgines, et adducant eas ad civitatem Susan, et tradant eas in domum feminarum sub manu Egei eunuchi, qui est propositus et custos mulierum regiarum: et accipiant mundum muliebrem, et cætera ad usus necessaria. 4. Et quæcumque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi: et ita ut suggererant, jussit fieri. 5. Erat vir Judæus in Susan civitate, vocabulo Mardocheus, filius Jair, filii Semæi, filii Cis, de stirpe Jemini, 6. qui translatus fuerat de Jerusalem eo tempore, quo Jechoniam regem Juda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat, 7. qui fuit nutritus filiae fratris sui Edissæ, quæ altero nomine vocabatur Esther, et utrumque parentem amiserat: pulchra nimis, et decora facie. Mortuusque patre ejus ac matre, Mardocheus sibi eam adoptavit in filiam. 8. Cumque percerebrisset regis imperium, et juxta mandatum illius multæ pulchræ virgines adducerentur Susan, et Egeo traderentur eunuchis, Esther quoque inter cæteras puellas ei tradita est, ut servaretur in numero feminarum. 9. Quæ placuit ei et inventi gratiam in conspectu illius. Et præcepit eunuchis, ut acceleraret mundum muliebrem, et traderet ei partes suas, et septem puellas speciosissimas de domo regis, et tam ipsam, quam pedissequas ejus ornaret atque excoleret. 10. Quæ noluit indicare ei populum et patriam suam: Mardocheus enim præceperat ei ut de hac re omnino reficeret; 11. qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus, in qua electæ virgines servabantur, curam agens salutis Esther, et scire volens quid ei accideret. 12. Cum autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus quæ ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimam vertebatur; ita duntaxat ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, et aliis sex quibusdam pigmentis et aromatibus uterentur. 13. Ingredientesque ad regem, quidquid postulasset ad ornatum pertinens, accipiebant, et ut eis placerat, composita de tricinio feminarum ad regis cubiculum transibant. 14. Et quæ intraverat vespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas aëdes deducebatur, quæ sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis præsidebat: non habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, et eam venire jussisset ex nomine. 15. Evoluta autem tempore per ordinem, instabat dies quo Esther filia Abihail fratris Mardochei, quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quæ non quesivit muliebrem cultum, sed quæcumque voluit Egeus eunuchus custos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, et incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa et amabilis videbatur. 16. Ducta est itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocatur Thebeth, septimo anno regni ejus. 17. Et adamavit eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam et misericordiam coram eo super omnes mulieres, et posuit diadema regni in capite ejus, fecitque eam regnare in loco Vasthi. 18. Et jussit convivium preparari permagnificum cunctis principibus, et servis suis, pro conjunctione et nuptiis Esther. Et dedit requiem universis provinciis, ac dona largitus est juxta magnificentiam principalem. 19. Cumque secundo quærerentur virgines et congregarentur, Mardocheus manebat ad janam regis: 20. nec dum prodiderat Esther patriam et populum suum, juxta mandatum ejus. Quidquid enim ille præcipiebat, observabat Esther: et ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo eam parvulam nutrebat. 21. Eo igitur tempore quo Mardocheus ad regis janam morabatur, irati sunt Bagathan et Thares duo eunuchi regis, qui janitores erant, et in primo palatii limine præsidebant, volueruntque insurgere in regem, et occidere eum. 22. Quod Mardocheum non latuit, statimque nuntiavit reginæ Esther; et illa regi, ex nomine Mardochei, qui ad se rem detulerat. 23. Quæsitum est, et inventum: et appensus est uterque eorum in patibulo. Mandatumque est historiis, et annalibus traditum coram rege.

1. RECORDATUS EST (ita Hebræus, Septuaginta, & recordata est, » scilicet Vasthi) VASTHI, — quod Casideus, Romani. Male ergo nonnulli legunt: scilicet eam adeo speciosam et dilectam repudias-

et. Unde subit animus regis dolor et moestitia, tam sui, quam Vasthi quam deamabat, causa: quem merorem ut abtergant regis ministri, suggerunt ei ut uxorem speciosiore[m] quæri curet per universum regnum, ne decretum repudii revocet; itaque aliquid de regni constantia et auctoritate deperdat, nimirum sicut clavus clavo truditur, sic amor amore pellitur.

QUÆ PASSA ESSET. — id est ut Hebræus *quæ sententia in eam lata esset*, nimirum repudii et privationis regni.

3. EGEI EUNUCHI. — T3 « Egei » alludit ad *Vagao*, sive *Bagos*, quod Persice significat eunuchum. Vide dicta *Judith* XII, 10. Porro eunuchi olim erant intimi regi et principes aulae, qui videbant faciem regis, illicque erant familiarissimi, ut patet cap. I, vers. 10, ubi Chaldaeus pro *eunuchis* verit[er] *satrapas*.

5. ERAT VIR JUDEUS IN SUSAN CIVITATE, VOCABULO MARDOCHEUS. — Licet enim Mardocheus cum Zorobabel et Jesu Pontifice sub Cyro e Babylonem rediisset in Jerusalem, imo unus e primoribus et duobus redeuntium fuisset, ut patet lib. I *Esther* cap. II, vers. 2; tamen ipse mox e Jerusalem rediit in Susan, eo quod esset « vir magnus », et inter primos aulae regie, » ut dicitur cap. XI, vers. 4. Erat enim « ad janam regis, » quasi ejus ostiaris, cubicularius, et corporis regii custos. Ostiaris enim regie fuisse regis custodes testatur Xenophon et Herodotus. Unde Josephus Ben Gorion ait Mardocheum unum fuisse e tribus *Parthenim*, id est aulae principibus et palatinis, de quibus vers. 3. Sic Daniel ob suam probitatem et prophetiam a Nabuchodonosor praepositus fuit toti Babylonem, *Daniel* II, 48. Et Tobias, licet Hebræus et captivus, ob suam fidelitatem fuit œconomus Salmanassar, *Tobias* cap. I, ita virtus extulit priscos Judæos, alias gentilibus invisos.

Porro « Mardocheus, » Hebraice idem est quod *Mardach*, id est *myrrha*, vel *amaritudo contritionis*, vel *myrrha contrita*, vel *docens contritionem*, vel *myrrha purissima*. Ita Serarius. Item *myrrha contritionum meorum*, vel *pauperum meorum*, vel *pauperum meorum* (*dacha* enim est pauper) vel *myrrha puritatum meorum*, aut *justorum meorum*; *dacha* enim Syriace est mundare, purificare, justificare. Hæc omnia habet Pagninus in *Nom. Hebr.* omniaque apte competunt Mardocheo qui, cum Hebræis per Aman destinatus ad necem, amara passus est; sed per Esther omne fel in mel, amaritudo in dulcedinem; moestitia in lætitiã conversa est.

MARDOCHEUS FILIUS JAIR, FILII SEMEI, FILII CIS, DE STIRPE JEMINI, — id est de tribu Benjamin, ait Chaldaeus, Septuaginta et Josephus. Nam Jemini fuit vir nobilis ex hac tribu; vel certe Benjamin per apheresim « Ben idem est quod *Jemini*, vel *Jemini*. Hinc colligimus Mardocheum et Esther oriundos fuisse ex Benjamin, et de stirpe regis Saulis; idque asserit Josephus, Serarius et alii. Cis enim fuit pater Saulis, hic Jonathæ et Miphioseth, ex quo descendere videtur Mardocheus

et Esther. Multæ enim generationes intermediae subitecentur hic, æque ac alibi. Adit Chaldaeus: « Mardocheus erat vir pius, et orans ante Deum suum pro populo suo. » Quam id verum sit patebit ex decursu historie. Hinc patet Esther fuisse filiam Cis, pro quo Herodotus, lib. III, habet, filia Cyri, quia ipse non norat Cis, sed Cyrum; putabatque Esther esse Persianam, non Judæam. Esther enim, sive Hadass, videtur esse Atossa Herodoti.

6. QUI TRANSLATUS FUERAT DE JERUSALEM EO TEMPORE, QUO JECHONIAM REGEM JUDA NABUCHODONOSOR REX BABYLONIS TRANSTULERAT — in Babylonem, IV *Regum* cap. ultimo. T3 « qui » Rupertus, lib. VIII, cap. v, Cajetanus, Scaliger et Serarius referunt ad « Cis, » quasi hic cum Jechonia translatus sit, non vero Mardocheus; sive enim, inquit, ipse vixisset ducentos circiter annos, quod illo ævo erat insolitum. Verum « qui » referre ad « Mardocheum, » non ad « Cis, » liquet; tum quia hoc sermonis nexus, et plana constructio, que tota est de Mardocheo, exigit; tum quia Mardocheum cum Jechonia translatum esse diserit dicitur, capite XI, versu 4; ex quo liquet ipsum in sua persona, non in suo patre, vel avo (uti nonnulli explicant) fuisse translatum. Unde colligo et concludo historiam hæc contigisse, non sub Artaxerxe Longimano, ut multi volunt, multo minus sub Artaxerxe Mneptone; quia tamdiu vivente non potuit Mardocheus: quod enim Scaliger ait eum vixisse ducentos annos, alii 165, alii 190, incredibile videtur, et confutatur ex eo quod Esther, quæ erat Mardochei neptis ex fratre, vers. 8, vocetur puella, id est juvenula. Erat enim ipsa sine dubio in etate florenti, cum, ob formam cæteris virginibus prelatam, conjux data est Assueri; quomodo enim rex animum rugosam et deformem appetiisset, vel admisisset in uxorem? Quare Mardocheus patris Esther non potuit tunc esse eorum annorum. Concludo ergo et assero historiam hæc contigisse sub Dario Hystaspis, illumque fuisse Assuerum maritum Esther, ut ostendi in Proœmio, cujus ætatem et annos sic subduco et calculo; Mardocheus, cum Jechonia translatus in Babylonem, erat puer circiter triennis. Adde 70 annos captivitatis Babylonicæ, deinde tres annos Cyri, sex Cambysis, et tres Darii Hystaspis (tertio enim regni anni duxit Estherem, ut patet cap. I, vers. 3), constabunt annos vite et ætatis Mardochei 83. Ita ut Esther a fratre juniore Mardochei genita fuerit 30 circiter annorum, que ætas est juvenutis floridæ, apteque conjugio. Hinc liquet unum eundemque fuisse Mardocheum (non duos, ut vult Serarius et alii), qui cum Esdra, Nehemia, Zorobabel, Jesu Pontifice vixit, fuitque unus e duobus populi redeuntis e Babylone, I *Esdræ* capite II, versu 2.

7. QUI FUIT NUTRITUS FILIÆ FRATRIS — Hebræus, V Chaldaeus et Septuaginta habent *fratris patris*, id est patris, quasi Esther fuerit patruelis, sive con-

Mardochei et
Susa.

Tribus
et stirpe
regia.

Est
et
Jemini
Mardochei.

soluta Mardochei, non neptis) SUE EDISSÆ, QUÆ ALTERO NOMINE VOCABATUR ESTHER. — Hebraice ergo vocabatur *Hadasa* (Noster *Edissa* Persice); et cum ascita est in thorum Darii regis Persarum, dicta est Esther. Unde Xerxes filius Darii uxorem habuit, cui nomen Amester vel Amestris, teste Herodoto, lib. VII, g. d. altera Esther.

Porro *Hadasa*, sive *Edissa*, Hebraice idem est quod *myrtus*, vel *myrica*; ita ergo fuit appellata ob eximiam pulchritudinem, probitatem, comitatem, et venustatem tum corporis, tum morum, præsertim virginis pudoris et pudicitie, in qua fuit typus B. Virginis cæterarumque virginum et sanctorum, uti per multas analogias ostendi, *Zacharia* 1, 8; ubi hæc de causa anno secundo Darii Hystaspis Zacharias vidit Angelum stantem inter myrtos, id est in aula Esther, quæ dicta est *Hadasa*, id est myrtus, quæque jam destinabatur uxor Darii ad salutem populi sui, uti ibidem ostendit. Itaque vocata est *Hadasa*, id est myrtus, ob eminentem pulchritudinem; myrtus enim est herbarum pulcherrima: unde et Venus speciosissima cognominata est myrtus. Sic et Philippus rex Francie a forma eximia cognominatus est pulcher. Ita Sanchez, Serarius et alii. Hæc autem pulchritudo corporis, et magis animi in Esther, æque ac in myrto, fuit solida et constans, juxta illud: « Myrtus semper est myrtus, etiamsi inter urticas sit, » uti Esther fuit inter Persas.

Ipsa est
Atossa.

Porro *Hadasa*, sive *Edissa*, videtur esse *Atossa*, quam Herodotus, lib. III, uxorem Darii Hystaspis nuncupat, addidit, lib. VII, sub initium, ejus filium primogenitum fuisse Xerxem, qui Darii patri in regno successit. Quare nonnulli censent Xerxem Estheris ex Darii fuisse filium. Audi Herodotum, lib. VII, ubi cum narrasset Darium, antequam rex crearetur, habuisse uxorem filiam Gobrie, ex eaque genuisse Artabazanem, cum vero creatus fuit rex, duxisset Atossam, ex eaque genuisse Xerxem, cui Artabazani fratris de jure successio in regnum litem movit, eique favens Demaratus Spartanus suggestit: « Ut ad cætera quæ dicebat, hoc adderet, se quidem genitum a Darii jam rege, et Persarum imperium obtinente; Artabazanem vero e Darii, cum erat privatus; proinde neque æquum; neque justum esse, alium quempiam potius quam se illam dignitatem adipisci. Quoniam Sparte quoque sic usurparet, ut, si cui, antequam regnet, filii nascentur; deinde regi jam alius nascatur, hujus postea nati successio regni sit. Hæc a Demarato subjecta ratione utentem Xerxem tanquam juste dicentem, Darii regem declaravit, quamquam etiam citra præceptum Demarati Xerxes (ut mea fert opinio) regnasset; quippe cum omnis potentia penes Atossam esset. » Hæc Herodotus qui et inferius addit Xerxem movisse bellum Græcis, ac numerasse in castris militum 470 myriades, hoc est decies septies centena millia, sed in tanto numero nullum fuisse, qui cum Xerxe, vel magnitudine, tam animi, tum

Mater
est.

corporis, vel forma et specie tam angusta comparari posset; Xerxem vero ex alta specula tantas copias contemplantem illacrymasse; ac ab Artabano rogatum causam dixisse: « Reputant me quam brevis est humana vita, subit horum miseratio, quorum cum tot sint, nemo ad centesimum annum supererit, » tum subjunxisse Artabanum: « Vita hæc tam misera est, totque ærumnis referta, ut nullus hominum sit, cujus animo non crebro subeat moriendi voluntas potius quam vivendi, cuique vita, licet brevis sit, non perlonga videatur; itaque mors optatissimum est verumnosæ vite perlugium, ac proinde non lugenda sed optanda potius et ambienda. »

ESTHER — ita dicta est a Persis, uti jam ostendi, quæ prius Hebraice vocabatur *Hadasa*, id est myrtus. Solebant enim Chaldei et Persæ alienigenis, ac præsertim Hebræis, cum in urbem vel aulam ad presciscerent, mutare nomina, ac patria sue gentis dare, uti Danieli dederit et sociis, cap. 1.

Porro « Esther » Hebraice idem est quod *abscondam*, ait Pagninus a radice סתר *Satar*, id est abscondit. Addit Serarius initio *Prolegom.* Esther idem est quod *occulta demolens*, vel *medicinarum exploratio et contemplatio*, vel *medicina turturis*, vel *pulchra ut luna*, aut *Venus*. Unde ab Esther dici *æris*, id est stella, quæ inde a Germanis dicitur *stæræ*. Esther enim fuit astrum lucidius cæteris virginibus regis; imo sol Israelis æque ac Persidis. Illic iterum nomen Esther alludit ad Astartem Deam Syrorum, quam Venerem fuisse pulcherrimam Deorum tradit Cæro, lib. III *De natura Deorum*; et ad Asterem filiam Cæi, Titanis filii, ex qua Jupiter genuit Hereulem, uti aiunt, et fingunt Poete. Rursum « Esther » Hebraice idem est quod ignis absconditus: אֵשׁ es enim est ignis, סתר *satar* abscondere; vel ignis turturis, vel ignis investigans et scrutans; es enim est ignis, חורר *tor* est turtur, vel investigans et scrutans.

Verum quia Esther est nomen Persicum, hinc et etymon ejus ab Arabibus et Persis (quorum lingua vicina est, et utraque ab Hebræa descendens) arcedendum est. « Esther » ergo Arabice et Persice idem est quod *receptaria* et *protectrix*, scilicet *Hadæorum* ab Aman neci destinatorum: *Satar* enim est recipere, celare, abscondere, et protegere. Unde *Satar* Arabice est protector; *satar* est receptator, qui servos fugientes recipit, et occultat. Rursum Chaldaice et Syriace *Satar* significat opponere, contradicere, destruere, qualis fuit Esther, quæ se opposuit Amano, eumque destruxit, et crucifixit. Denique Pagninus, Esther, inquit, Chaldaice idem est quod *hilaritas*; et sic « Esther » Persice idem est quod Hebræum *Hadasa*, id est *myrtus*: hæc enim est symbolum lætitiæ et hilaritatis, quam Israeli attulit Esther cum liberando ab Amano et morte.

Allegorice Esther est B. Virgo, ipsa enim sub alis suis recipit et protegit peccatores, et justos afflictos ad se confugiētes; ipsa est hilaritas san-

Esther
1572
B. Virgo
est.

ctorum et fidelium. Hinc ejus ope S. Hilaria mater S. Afræ martyris, orans ad filias sepulcrum a Gentilibus in ignem conjectæ, hilariter martyrium obiit, æque ac S. Hilaria Claudii tribuni et martyris uxor, quæ orans ad sepulcrum Jasonis et Mauri filiorum suorum martyrum, capta a Paganis, precepta sancta synaxi, hilaris emisit spiritum, uti refert Ado in *Martyrol.* ad diem 12 augusti, et ad diem 3 decembris. Quocirca Ecclesia quotidie ita B. Virginem compellat et invocat: « Salve, Regina, mater misericordiæ, vita, dulcedo, et spes nostra, salve. » Et alibi: « Maria mater gratiæ, mater misericordiæ, tu nos ab hoste proteges, et in hora mortis suscipes. » Et: « Ave, maris stella, Dei mater alma, » etc. « Pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata. » Audi S. Bernardum, serm. 4 *De Assumpt.*: « Sicut misericordiam tuam, Virgo beata, si quis est qui invocatum te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse; nos quidem servati tui sibi meminerit congaudemus tibi, sed in hoc potius nobis ipsis; laudamus virginitatem, humilitatem miramur, sed misericordiam miseris sapit dulcissimam, misericordiam amplectimur carius, recordamur sapius, crebrius invocamus. »

MARDOCHEUS SIBI EAM ADOPTAVIT IN FILIAM. — Hinc patet primo Esther fuisse e tribu Benjamin, et stirpe regali Saulis; ex illa enim erat Mardocheus ejus patruus, imo pater adoptivus; secundo, eam fuisse orphanam; tertio, pie et sancte educatam a pio et sancto Mardocheo, qui ei quasi filie suam virtutis et pietatis spiritum inhalavit. Unde S. Hieronymus, *epist.* 140: « Ruth, inquit, Esther et Judith tanta gloria fuit, ut sacris voluminibus nomina indiderint. » Porro littere nominis Judith, et nominis Esther acceptæ, ut nota numerorum eundem numerum efficiunt, scilicet 161, ut ostendit Serarius initio *Prolegomenorum*.

9. QUÆ PLACUIT EI, — Ego eunucho, conquiriti virginis speciosæ Assuero.

ET PRÆCEPIT — Ego præfectus eunuchorum) EUNUCHO (se inferiori et subdilo) UT ACCELERARET MENDICAM (id est ornatum) MULIEREM, ET TRAHERET EI PARTES, id est demensam, statutamque cibi et epularum portionem: כֹּתוּב *Manoth* enim Hebraice vocatur lexeala, quæ unicuique apponuntur sigillatim, quales partes Eleana dedit Annæ uxori, I *Reg.* 1; et Samuel Sauli Regi, I *Reg.* x. Porro non dubium Estherem feminam religiosam abstinuisse a cibis lege Mosis sibi vestitis, uti ab idololatriis se abstinuisse ipsamet profiteretur, cap. xi, vers. 17.

ET SEPTIEM PUELLAS SPECIOSISSIMAS, — quasi comites et pedisequas honorarias.

12. MENSI DUODECIMO. — Integro ergo anno singule virginis ornabantur et excolebantur, antequam Assuero adirent; plurimum sex prioribus mensibus ungebantur oleo myrrino, sive ex myrrha confecto, aliis sex pigmentis, et aromatibus delicatis, et odoribus utebantur, ac præsertim confectis ex Helicollide: « Hæc enim cum

adipem, inquit Plinius, lib. XXIV, cap. xvii, leonam decoctam, addido croco et palmeo vino, perunam Magos, et Persarum reges, ut fiat corpus aspectu juvenundum, ideoque eandem Helicollidem nominari. »

Causa fuit quod femine Judææ, æque ac Persicæ, ob regionis calorem graviter oleant, et hircinum odorem sub axillis exhalant, qui unguentis sensim a corpore imbibitis abstergendus est, ut suavem, quo imbuti sunt, odorem exhalent. Unde Plinius, libro XIII, capite 1, unguenti et unguendi usum et originem Persis adscribit: « Persarum, inquit, esse debet gentis unguentum; illi madent eo, et accersita commendatione ingluvie naturæ virus extinguunt. Primum, quod equidem inveniam, castris Darii regis expugnatis, in reliquo ejus apparatus Alexander cepit scriulum unguentorum; postea voluptas ejus a nostris quoque inter laudatissima æque honestissima vite bona admissa est. » Quin et Scriptura, *Cant.* iv, unguenta ex myrrha, croco, nardo, etc. eidem assignat. Ita Lyraus, Sanchez et alii.

Si ita uncta et ornata est Esther, ut placeret homini mortali, quomodo gratia et virtutibus uncta et ornata fuit B. Virgo, ut feret sponsa Dei et mater Christi? Porro femine sunt philocostæ, et ornatas studiosæ, unde Comicus: « Negotii, ait, quantum in muliere una est? Quæ noctes diesque omni ætate semper ornantur, lavantur, poliuntur. » Et rursus: « Dum comantur, dum poliuntur, annus est. » Addit Athenæus, lib. I: « Persicæ mulieres ornatas plus æquo studiosæ. »

16. DUCTA EST ITAQUE AD CUBICULUM REGIS ASSUERI MENSE DECIMO (qui nostro partim decembris, partim januarii respondeat) SEPTIMO ANNO REGNI EJUS. — Ergo per quadriennium expectavit Esther ob multitudinem virginum, quæ adducebantur, antequam ipsa duceretur ad Assuero; nam ipse tertio anno regni sui repudiata Vasthi, curavit quæri alias feminas speciosas, inter quas erat Esther.

Porro hæc femina, hoc ipso quod ducebantur ad Assuero, fiebant ejus concubine, id est secundariæ uxores; e quibus debuit unam primariam rex in Regiam eligebat, ut hinc elegit Esther. Matrimonium enim fiebat per mutuum viri et femine consensum in copulam maritalem. Unde Josephus, lib. XI, cap. vi: « Cum, inquit, venisset ad regem Esther, ipse illa delectatus, ejusque amore captus, eam legitime duxit uxorem, et nuptias cum ea peragit, duodecimo mense septimi anni regni ejus, qui mensis Adar vocatur. »

Quæres an Esther fidelis licite potuerit nubere Assuero infideli. Respondeo potuisse, quia *Deut.* vii, 3, tantum vetantur Judæis conjugia cum Chananeis, non autem cum Persis aliisque Gentibus. Ita Bellarminus, Serarius, Sanchez et alii. Adde Estherem non potuisse recitare hoc legis edictum, ne ejus in se cæterosque Judæis iram

Assuero infideli
ther rite
nuptias
erat ipse
Edith

provocaret; imo si ipsa restitisset, potuisset rex ea nolenti abuti, illique vim inferre. Denique sentiebant Esther et Mardocheus Dei instinctum ad conjugium eum rege ineundum, ut eum tofi genti suae conciliarent; itaque periculum necis ab Amano illi impendens discutebant.

Allegori-
ca de B.
Virgine

Allegorice « Esther regina est B. Virgo Maria, ait S. Bonaventura in *Speculo*, cap. vii, quae ducta est in cubiculum Regis in Assumptione, in cubiculum quietis aeternae, gratiam veri Regis habens super omnes mulieres, id est super omnes intelligentias angelicas, et super omnes beatas animas, ut sit in Maria gratia super gratiam omnium beatorum; nam revera in capite ejus Rex regum diadema regni posuit tam impretable, tam delectabile, tam mirabile, quod hoc omni lingua inenarrabile. omni ingenio inscrutabile est. » Quocirca Methodius in *Hypopantem* docet sacrum Mariae caput a Deo coronatum esse. Idcirco Robertus, lib. III in *Cent.* iv, de illa exponit: « Coronaberis de cubilibus leonum, de montibus pardorum; Coronaberis, ait, ut in caelis Regina Sanctorum, et in terris Regina sis regnorum. »

Anagogice B. Virgo in caelum assumpta ibidem coronata est Regina caelorum, hominum et Angelorum. Unde Apoc. XII, 1, ipsa vocatur « mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus et in capite ejus corona stellarum duodecim, » vide ibi dicta. Audi S. Bernardus *De Assumpt.*: « Tunc B. Virgo quasi altera Esther de trichino feminarum, id est, de Ecclesia militante adducta, et per totam militiam celestis exercitus ad cubiculum Assueri, scilicet summi Dei, ita ut illi conveniat Propheticum illud: Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me. Quod hodie vere fuit completum, quando omnes celi cives viderunt eam ascendentem, et delicias divinarum amplexuum affluentem, inmixam super dilectum suum. » Merito igitur canit Ecclesia, ut testatur S. Ildephonsus, serm. *De Assumpt.*: « Maria Virgo assumpta est ad aethereum thalamum, in quo Rex regum stellato, imo ineffabili, ut ait Ildephonsus, sedet solio. »

Ver. 17. 17. ET ADAMAVIT EAM REX PLUSQUAM OMNES MULIERES, — quia Esther et pulchritudinae, et modestiae, verecundiae, puritatis, gratiae, ac sanctitatis omnes superabat; unde fuit typus B. Virginis quam Angelus salutavit, dicens: « Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, » *Luce* 1.

Ver. 18. 18. ET DEDIT REQUIEM UNIVERSIS PROVINCIIS — a vecligibus aliisque oneribus, hoc est, tributa relaxavit, quae prius ipse populo imposuerat. Darium enim plura imposuisse docet Herodotus lib. III: « Et enim sub Cyro, inquit, atque deinde sub Cambyse, nihil dum fieret circa tributa institutum, sed munera afferbantur. Ob hanc tributum ordinationem, et alia hujusmodi, Perse aiant

Darium fuisse institorem, Cambysem autem dominum, Cyrum vero patrem: quoniam Darius res omnes quaestui habebat, Cambyses asper erat ac morosus; Cyrus autem mitem agens, et omni ratione de illis bene mereri studeans. »

Alii « requiem » hanc intelligunt a laboribus, q. d. Jussit Darius omnes ab operibus quiescere, et dies festos agere in laetitia et convivio, ob tam insignes nuptias cum Esthere initas.

AC DONA LARGITUS EST JUXTA MAGNIFICENTIAM PRINCIPALEM, — id est regiam; nam Hebraice est *juxta magnificentiam regis*, quae scilicet tantum regem decebat, quantum erat Darius.

19. CUMQUE SECUNDO QUERERENTUR VIRGINES. — *Ver. 19.* Hinc apparet bis quaesitas virgines Assuero, hoc enim verba sonant. Usitata enim erat tum polygamia, praesertim apud reges. Unde Salomon habuit 700 reginas et 300 concubinas, id est secundarias uxores. Sic etiam reges Turcarum, Arabum, Indorum, magnam habent turban uxorum. Libido enim est insatiabilis, aequae ac fastidiosa et curiosa; quam enim semel cognoverunt, mox fastidiunt, ac aliam quaerunt, ut luxuriam non tam expleant, quam mutant, et experiantur non alibi voluptas sit major.

20. ITA CUNCTA FACERAT, UT EO TEMPORE SOLITA VER-
ERAT, QUO EAM PARVULAM NUTRIERAT. — Vide hic raram Estheris obedientiam, qua jam regina, imo imperatrix effecta, ita tamen obedit Mardocheo, uti obediabat parvula, atque per hanc obedientiam Deus eam prudentissime per omnia direxit, ut Amanum supplantaret, et populum a nece liberaret.

21. IRATI SUNT BAGATHAN ET THARES DEO EU-
NUCHI (Palatini, et amici Darii), etc., VOLUERUNTQUE INSCRIBERE IN REGEM, ET OCCIDERE EUM. — Qua de causa? Varii varias probabiliter assignant. Septuaginta hanc dant, quod rex ipsis pretulisset Mardocheum. Alii, quod Vasthi repudiasset, eique surrogasset Estherem. Alii, quod sua dignitate et gradu non essent contenti, sed majorem, imo regnum ambirent, sicut Smerdes Magnus ante Darium per dolum regnum occuparat. Alii verisimiliter, quod voluerint regnum ad ALIUM, qui erat primus a rege transferre; ideoque Aman conjunctionis eorum fuisse conscium, vel antecorem arbitrantur, idque colligunt ex eo quod cap. xii, vers. 6, dicitur Aman offensus fuisse Mardocheo, eo quod ipse causa exsisteret, quod hi duo eunuchi suspendenderent. Erant ergo illi amici, fautores et administri Aman, ut caeso per eos rege, ipse illud quasi primus a rege occuparet; et eo quod, ait rex, cap. xvi, 12, de Aman: « Qui in tantum arrogantiam tumorem subitum est, ut regno privare nos niteretur et spiritu, » id est vita. Ambitio enim regnandi nihil non molitur, et omnia subvertit. Favet quod scribit Iosippus filius Gorionis: « Cum sederet, inquit, Mardocheus in porta regis, advertit susurrum duorum eunuchorum regis, custodientium portam,

et consultantium quomodo levarent manum contra regem, et ablatum ejus caput deferrent ad regem Macedoniam, qui jam bellum indixerat regibus Persarum. Cum autem eunuchi suspensi essent in cruce, iratus est Aman valde, quod consilium sui se acti essent in cruce, et equatus est exterminare omnes Judaeos. » De bello hoc a rege Macedoniam Dario et Persis indicto, nil

alibi legitimus; potuit tamen aliqua esse ejus suspicio, tum quia paulo post Xerxes filius Darii bellum gessit contra Macedones et Graecos; tum quia Alexander Magnus, qui fuit rex Macedoniam, post aliquot annos monarchiam a Dario Codomanno et Persis transtulit ad se et Macedones; tum quod Aman, qui erat Macedo, ambiret regnum, de quo plura cap. ut, vers. 1.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Assuerus exaltat Aman, eumque ab omnibus adorari jubet. Renat id facere Mardocheus. Unde Aman ab Assuero impetrat decretum, ut ipse et omnes Judaei stato die occidantur.

1. Post haec rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag; et posuit solium ejus super omnes principes quos habebat. 2. Cunctique servi regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, et adorabant Aman; sic enim praecerat eis imperator: solus Mardocheus non flectebat genu, neque adorabat eum. 3. Cui dixerunt pueri regis qui ad fores palatii praesidebant: Cur praeter ceteros non observas mandatum regis? 4. Cumque hoc crebrius dicerent, et ille nollet audire, nuntiaverunt Aman, scire cupientes utrum perseveraret in sententia: dixerat enim eis se esse Judeum. 5. Quod cum audisset Aman, et experimento probasset quod Mardocheus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, iratus est valde, 6. et pro nihilo duxit in unum Mardocheum mittere manus suas: audierat enim quod esset gentis Judaeae, magisque voluit omnem Judaeorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem. 7. Mense primo (cujus vocabulum est Nisan), anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in urnam, qua Hebraice dicitur plur, coram Aman, quo die et quo mense gens Judaeorum deberet interfici: et exivit mensis duodecimus qui vocatur Adar. 8. Dixitque Aman regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, et a se mutuo separatus, novis utens legibus et caeremoniis, insuper et regis sciti contentens. Et optime nosti, quod non expedit regno tuo ut insolescat per licentiam. 9. Si tibi placet, decerne ut pereat, et decem millia talentorum appendam arcariis gaze tuae. 10. Tulit ergo rex annulum quo utebatur de manu sua, et dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Judaeorum, 11. dixitque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tum sit, de populo age quod tibi placet. 12. Vocatique sunt scribae regis mense primo Nisan, tertia decima die ejusdem mensis: et scriptum est, ut jussert Aman, ad omnes satrapas regis, et iudices provinciarum diversarumque gentium, ut quaeque gens legere poterat, et audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri: et litterae signatae ipsius annulo, 13. missae sunt per cursores regis ad universas provincias, ut occiderent atque delerent omnes Judaeos, a puero usque ad senem, parvulos et mulieres, uno die, hoc est tertio decimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, et bona eorum diriperent. 14. Summa autem epistolatum haec fuit, ut omnes provincias scirent, et pararent se ad praedictam diem. 15. Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susa pendenti edictum, rege et Aman celebrante convivium, et cunctis Judaeis, qui in urbe erant, lentibus.

Ver. 1.

1. POST HEC REX ASSUERUS EXALTAVIT AMAN FILIUM AMADATHI, QUI ERAT DE STIRPE AGAG. — Erat ergo Aman Amalecita ex stirpe regia; Agag enim fuit rex Amalec, quem occidi jussit Samuel, I. *Regum* xv. Ita Josephus, Lyranus, Sanchez et alii. Dices: Cap. xvi, vers. 10 et 14, dicitur Aman

Aman stirpe e-
rat Ama-
leicis, patri-
a Macedo.

animo et genere fuisse Macedo, ac alienus a sanguine Persarum, atque conatus regnum a Persis transferre ad Macedones. Respondeo eum stirpe fuisse Amaleicam, sed patria Macedoniam; nimirum parentes ejus fuerunt Amaleicæ; sed Amaleicis partim per Saulem, partim per Nabuchodonosor cæsis, parentes Aman profugerunt ad alias gentes, et per errores casusque venerunt in Macedoniam, ibidemque sedem fixerunt ac genuerunt Aman.

Chaldeus manuscriptus addit Aman fuisse mancipium, ideoque evectum ab Assuero intumuisse, et factum intolerabilem. Nam, ut dicitur Prov. xxx, 21: « Per tria movetur terra, et quantum non potest sustinere: per servum cum regnaverit, » etc. Addit Chaldeus Aman fuisse illum qui cap. i, vers. 14, vocatus Mamucham, suavitque Assuero repudiare Vasthi, ac in ejus locum surrogasse filiam suam; sed accidisse filie tantum tamque fedum ventris profluvium, ut suo fectore omnes abigeret. Insuper Aman ascendisse Jerosolymam, ut templi fabricam impediret, pluraque similia, que videntur Rabbīnorum esse commenta et fragmenta.

2. CUNCTIQUE SERVI REGIS, etc., FLECTEBANT GENUA, ET ADORABANT AMAN; SIC ENIM PRÆCEPERAT ESER INTIMPERATOR. — Vide hic quam Assuerus exaltavit Aman, ut eum præceperit adorari quasi Deum aliquem et numen. Reges enim Persarum volebant adorari ut Ilii et numina. Unde sicut Jupiter in celo dicitur creare minores Deos; sic Assuero Aman creavit, quasi minorem Deum in terra, sibi que proximum, utique ab omnibus adorandum: ita Serarius, de quo mox plura.

Mardocheus genuit adorare Aman. Resp. Firmo.

SOLUS MARDOCHEUS NON FLECTEBAT GENU, NEQUE ADORABAT EUM. — Cur Mardocheus noluit flectere genu coram Aman? Respondet primo Chaldeeum manuscriptum ob rei indignitatem, eo quod Aman fuisse servus Mardochei; sed hoc incertum est et parum verisimile, nec sufficit; imo id refutat Mardocheus, dicens cap. xii, vers. 13: « Vestigia pedum ejus deosculari paratus essem. » Secundo, Judæi causam dant, quod Aman in veste picta gestavit idolorum imagines; sed hoc æque incertum et improbabile.

Tertio, Cajetanus aliam causam affert, quod scilicet Aman esset Amaleicæ stirpe Agag: Amaleicitas autem ab Hebræis deleri jussisset Deus, Deut. xxiv. Verum illud odium spectabat ad excidium gentis Amalec, non ad honorem uni Aman in Perside cum tanto Mardochei et Hebræorum periculo negandum.

Quarto, idem Cajetanus: Judæi, inquit, unum genu flectebant principi, utrumque Deo; Aman autem voluit utrumque sibi flecti, ideoque detraxit Mardocheus. Verum hoc falsum fictumque videtur; nam Abraham curvans utrumque genu, imo prostratus in terram, adoravit filios Heih, ut dicit Genes. xxiii, 7.

Quinto, Gabriel Vasquez, De Adoratione, lib. I, Capitulo 5, capite iii, censet Mardocheum noluisse genuflectere et adorare Aman, eo quod ipse quotidie genuflecteret et adoraret Deum; quia hæc quotidiana genuflexio erat reservata esse more Judæorum. Aman autem, quotidie ingrediens aulam regiam, quotidie a Mardocheo et palatinis exigebat hæc genuflexionem. Verum Mardocheus ne semel quidem voluit genuflectere et adorare Aman. Si enim semel hoc licuisset, utique et quotidie licuisset.

Dico ergo: Veram causam assignat ipse Mardocheus, cap. xiii, vers. 14, dicens: « Sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, et ne quemquam adorarem, excepto Deo meo. » Idem docet Josephus lib. XI, cap. vi. Nam, ut recte ait Severus Sulpitius, lib. II, Assuero Aman sibi æqualem constituerat, ideoque eum proprie ut Deum adorari jusserat. Reges enim Persarum a suis honorem divinum, et adorationem Deo debitam exigebant, ut patet ex Justino lib. VI, Herodoto, lib. VII, ubi ait Lacedæmones, licet jussos, noluisse adorare Merxem, quia erat Persa. Apud Plutarchum in Artabano: « Nobis, inquit, pulcherrima lex honorare regem, et adorare imam; nem Dei omnia servantis. » Q. Curtius de Dario: « Rex, ait, curru paulo ante vectus, et eorum a suis honoribus cultus. » Hinc Eschylus dixit Persas Deorum loco habere Reges. Idem de Persis asserit Xenophon, Orat. De Agesthu, et Aristoteles, lib. III Rhetor., Isocrates in Panegyri, Strabo, lib. X, Heliodorus, lib. VII et IX, Seneca, lib. III. De Seneca, cap. xii, Herodotus, lib. I, Lampridius in vita Alexandri Severi, ut nullum hæc de re sit dubium. Hinc, teste Curtio, lib. VIII, cum Cleo Siculus Alexandro suaderet ut divinum sibi nomen assumeret, exemplum adduxit Persarum, quos ante ipse dimississet; dixit enim: « Persas non pie solum, sed etiam prudenter Reges suos inter Deos colere; majestatem enim imperi sui luti esse tutelam. » Et cum Alexander, qui jam Deorum esse in numero decreverat, Macedones non possent ferre superbiam, et illorum nonnulli in ejus cædem coadjurasset, quidam illorum deprehensus ea excusatione usus est, quod illius superbia non videbatur toleranda. Is autem erat Harmolaus. « Persarum, inquit, te vestis et disciplina delectat, patrios mores exosus es; Persarum ergo, non Macedonum regem occidere volumus, et te transfugam belli regem perserquimur. Tu Macedones voluisti genua tibi ponere, venerarique te ut Deum. Tu Philippum patrem aversaris, et si quis Deorum ante Jovem haberetur, fastidires etiam Jovem. Miraris si liberi homines superbiam tuam ferre non possimus? » Hec Curtius. Simili modo Nabuchodonosor adorari ut Deus voluit in statua sua, quod recusant tres socii Danielis in fornacem accensam ab eo projecti, illi a Deo servati sunt, Dan, cap. iii. Et alter Nabuchodonosor jussit holofernem ubi-

que auferro omnes Deos, ut ipse solus quasi Deus coleretur, Judith iii, 43.

Sic de Augusto Cæsare canit Virgilius, Ecloga prima:

Namque erit ille mihi semper Deus; illius aram
Sæpe tener nostris ab ovibus imbuet agnus.

Sic Caius Caligula adorari voluit ut Deus; et Domitianus, qui proinde Martialis adulans ait;

Edictum Domitii, Deique nostri.

Plus a-
danti-
na Per-
sa.

Hinc et adoratio Persica hoc fiebat ritu, qui divinitatem sapiebat. Nam adorantes genuflectebant, et proni procumbentes in terram fronte humum ferebant, ac terram osculabantur, teste Curtio, lib. V et VIII, et Valerio Maximo, lib. VII, cap. iii. Josepho, XX Antiq. cap. iii. Martiali, lib. X Epigr. xxxii, qui proinde eam ut nimis superbam et divinitatem redolentem, culpant et subsannant. Vide de ritu adorationis regum Persarum Brissonium, lib. I De regno Persarum, pag. 10 et seq. ubi et narrat Pelopidam aliosque Græcos noluisse hoc ritu Artaxerxem adorare; imo Athenienses capite mulctasse Themagoram, eo quod hoc modo Durium adorasset, ut refert Valerius Maximus, VI.

Quo Mar-
docheus
voluit
de deo-
cultu.

Dices: Mardocheus dissimulare poterat intentionem Aman, ac simpliciter eum adorare adoratione civili et politica, nimirum flectere genu ei, esseque in terram prosternere ut principi, non ut Deo; hi enim gestus externi indifferentes sunt, et mente factis discriminantur, ut si ille habeat intentionem vere adorantis, censeantur esse gestus adorationis et latrice: sin honorantis duntaxat, censeantur esse gestus reverentiae et honoris polliciti; ita Sallianus, qui proinde putat Mardocheum, Esdras, Nehemiam, hos gestus adorationis aliquando exhibuisse regibus Persarum, non ut Diis, sed ut principibus. Respondeo id facere non potuisse, quia rex publice jusserrat eum adorari ut Deum, ac ut talis adorari volebat Aman; idque expresse exigebat, ut colligitur ex cap. xiii et xiv. Quare si ei obsecutus fuisset Mardocheus, ab omnibus judicatus fuisset adorare Amanum ut Numen, uti cæteri adorabant. Adde, si id fecisset, grave dedisset scandalum Judæis omnibus, maxime illo tempore, quo Judæi inter idololatrias versantes cavebant omnem idololatriæ speciem, etiam levissimam. Unde Esdras, Nehemias, Mardocheus, Zorobabel, Jesus, cæterique in aula Cyri, Darii et Artaxerxis versantes, nunquam leguntur adorasse; sed, ut ait Josepho, magnis beneficiis a regibus hinc acceptis, gratias eis agebant, et adorabant Deum primum beneficiorum horum auctorem. Secus fuit de Judith que cap. x, vers. 20, genu flexo politico cultu adoravit Holofernem ut principem, non ut Deum; quia Holofernis proflibatur se non esse Deum, sed solum Nabuchodonosor.

Addunt nonnulli Mardocheum fuisse delicatioris, timidioris, arctioris conscientiae, ut nec um-

bram aliquam idololatriæ admitteret, vel signum quodpiam quo vel minimum Dei cultus videretur lædi et proximus offendi. Unde ipse ait cap. xiii, vers. 14: « Timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem. »

4. DIXERAT ENIM EIS SE ESSE JUDÆUM, ac proinde Judaica religione et lege prohiberi ut nullum hominem, sed solum Deum adoraret, cum Persæ, alique gentes etiam homines, puta reges suos quasi Deos adorarent. Verisimile est idem Cyro, Dario et Artaxerxi repondisse Esdras, Nehemiam, Estherem, Zorobabel, cæterosque Hebræos, qui in aula eorum versabantur, imo officia honorata gerebant, nimirum se esse Judæos, quibus non licet alium quam Deum adorare, ac proinde reges ipsos ab istis, utpote Judæis, adorationem Persicam non exegisse, sed tantum adorationem politicam et civilem, que principibus ut hominibus deferri solet. Adde reges istos adorationem illam Persicam exegisse duntaxat in publico, cum se populo quasi numina venerandos ostenderent; privatim enim a suis aulicis et cubiculariis, quibusum quotidie familiariter agebant, illam non postulabant, communi honore et reverentia contenti. Persicam enim adhibere ad singula eorum alloquia et obsequia fuit omnino intolerabile, et moraliter impossibile.

6. MAGISQUE VOLUIT OMNEM JUDÆORUM, QUI ERANT VERI, IN REGNO ASSUERI, PERDERE NATIONEM. — To « magis » innuit jam ante voluisse Aman perdere Mardocheum et Judæos, quod ipse duos eunuchos amicos suos accusasset, ut in crucem agerentur, ut dixi cap. i, vers. 21. Jam autem accedente alia injuria, suoque contemptu, ut ipse coniebat, in sua sententia confirmatus, magis voluit eisdem exterminare. Hinc liquet primo superbia et crudelitas Amani, qui propter unicum Mardocheum voluit occidere omnes Judæos plane innoxios: Solus Mardocheus, o Aman, te offendit; illum ergo solum persequere, si libet: cor iram in omnes Judæos, qui non offenderunt, evomis? Secundo, magna dignitas Mardochei, quod propter eum Aman decreverit totum Judæorum gentem interimere; quia scilicet Mardocheus erat eorum choragus, et quasi dux et princeps, ut ab eo regerentur, et quod ille faceret, cæteri facerent, ejusque exemplum sequerentur.

7. MISSA EST SORS IN URNAM, QUE HEBRAICÉ DICITUR PHUR, (ORAM AMAN, QUO DIE ET QUO MENSE GENUS JUDÆORUM DEBERET INTERIFICI. — Pro « sors » Hebraicé est גורל goral. Unde Lyranus, Cajetanus, Marinius et alii putant phur, esse nomen Persicum, goral vero Hebræum: verum Hebræos a Persis hoc loco accepisse nomen phur, ideoque hanc sortem Persicam eorum nomine nuncupasse phur. Unde Hebræi sic loquuntur: Jacta est phur; ipsa est goral, id est sors. Hinc et « phur » nusquam in Bibliis reperitur, nisi in hoc libro Esther. Nam in Psalmis, Proverbis cæterisque libris pro « sors » semper est Hebraicæ goral, non phur.

Nonnulli tamen censent *phur* quoque esse vocem Hebraeorum, a radice *phur*, id est labi, eo quod sors cadat et labatur in urnam.

Porro a *phur*, id est sors, dies festus ab Hebraeis dicitur est *phurim*, quo scilicet gratias egerunt Deo, quod eos a sorte maligna interectionis ab Amano iacto liberasset. Aman autem sortem hinc adhibuit ex superstitione gentiliam, qui sorte quasi divinatione utebantur ad scrutanda occulta et periculosa, uti factum est Ionæ cap. i. Nam, ut ait S. Augustinus in *Psal. xxx.* « Sors est res in dubitatione humana, divinam indicans voluntatem. » Hinc Cicero, lib. I *De divin.* sortes vocat, quæ vaticinatione funduntur. Virgilius, lib. IV *Æneid.*

Italiani Lyciæ jussere capessere sortes,

Id est oracula. Ovidius, lib. I *Metamorph.*

Placuit emleste precari
Numen, et auxilium per sacras querere sortes.

Verum superstitio hæc Amanum decepit: prorogavit enim tempus cædis Judæorum, itaque spatium dedit Estheri eadem deprecandi. Si enim statim accepta a rege facultate, rem exsecutus fuisset, Judæos omnes occidisset. Imprudens ergo fuit ejus dilatio et sortitio: nimirum Deus intuituavi crudele ejus consilium. Sensus ergo est, *q. d.* Aman misit sortem, ut ex ea quasi ex divinatione et oraculo cognosceret, quis dies cædi Judæorum foret accommodus, sibi que felix et faustus, ne quod a Judæis et defendentibus vite sue aut suorum periculum adiret.

9. SI TIBI PLACET, DECERNE UT PERRAT, ET DECEN MILIA TALENTORUM (argenti, ut habet Hebraeus, Chaldæus et Septuaginta) APPENDAM ANCARIS GAZÆ TUE, — id est quinque miliones aureorum, si Attica, ut videtur, intelligantur hic talenta; sin Hebræa, duplo major erit summa, nimirum decem millionum aureorum. Immane est hoc pretium, sed Amano illud facile erat colligere ex Judæorum bonis jam prædæ et dirptioni ab eo destinatis. Obtulit hoc Aman Dario, quia sciebat aurum, auri cupidum, magna Persis et Judæis sibi

subditis tributa imposuisse, uti dixi cap. vii. vers. 18. Quare, ne rex causaretur per Judæorum eadem se tributa, quæ illi pendere solebant, perditurum, Aman ei spondet se hoc damnum per totos miliones sarciturum: quod si rex honeste hoc pretium refutaret, uti reipsa refutavit, cogitavit Aman se illud in rem propriam conversurum, ut toti regno, ipsique Dario formidabilis evaderet, ac data occasione exercitum conscriberet, illudque sibi adscisceret. Verum Deus iniqua et superba consilia antevertit, et in ipsius caput convertit, retorsitque.

10. TULITERGO REX ANNULUM QUO UTERATUR (ad ob-signandum decreta sua et litteras regias), ET DEDIT EUM AMAN, — ut ipse decretum de Judæis pendendis ea forma et ratione conscriberet, qua volebat, illudque regio annulo obsignaret, quasi a rege profectum, nimirum ut illud legentes stato die mactarent omnes Judæos, putantes regem hoc velle et jubere. Hinc Alexander Magnus vieto Dario, cum ad Asiaticos scriberet, annulo, quem Dario, abstulerat, litteras signabat; eo significans se jam Asiæ esse regem. Idem moriens, dans annulum Perdicaæ, hoc ipso eum regem designavit, teste Curtio, libro VI et ultimum, ac Justinio, libro XVII.

13. A PUERO USQUE AD SENEM, PARVULOS ET MULIERES. — Barbara fuit hæc Amiani crudelitas, qua omnes omnino Judæos, etiam feminas et pueros innocuos, neci destinavit, ne scilicet aliquis eorum in virum evadens, stragem hanc sue gentis ulcisceretur, et Amiani caput peleret. Idem faciunt Japonenses alicuique Barbari.

15. FESTINABANT CURSORES, — quos, teste Herodoto, lib. VIII, Cyrtus instituerat quasi veterarios, qui statis locis et horis defatigatos equos et sessores commutarent cum recentibus, itaque celerius litteras regias perficerent quam grues volent, ait Xenophon. Imo poterant hiposticos cogere ad dandos meliores equos. Persice cursores hi Angari dicebantur. Inde angariare idem est quod cogere, *Matth. v. 41.* Unde ab Angeris dictos esse Angelos (littera r in l commutata, uti saepe fit) id est nuntios, suspiciatur Scaliger.

CAPUT QUARTUM.

S NOPSIS AP TIS.

Ob crudele necis Judæorum edictum et per Mardocheum cum suis, rogatque Estherem, ut regem pro eorum salute deprecetur. Illa, tria uno sibi et Judæis omnibus indicio jejuniæ, id se facturam, licet cum vite periculo, pollicetur.

1. Quæ cum auisset Mardocheus, vidit vestimenta sua, et indutus est sacco, sive cinerem capiti: et in platea medice civitatis voce magna clamabat, ostendens a contritionem animi sui. 2. et hoc ejulatu usque ad fores palatii gradens. Non enim erat licitum indutum

sacco aulam regis intrare. 3. In omnibus quoque provinciis, oppidis ac locis, ad quæ crudele regis dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Judæos, jejuniæ, ululatus et fletus, sacco et cinere multis pro strato utentibus. 4. Ingressæ autem sunt puellæ Esther et eunuuchi, nuntiaveruntque ei. Quod audiens consternata est; et vestem misit, ut ablato sacco induerent eum: quam accipere noluit. 5. Accitoque Athach eunucho, quem rex ministrum ei dederat, præcepit ei ut iret ad Mardocheum, et disceret ab eo cur hoc faceret. 6. Egressusque Athach, ivit ad Mardocheum stantem in platea civitatis, ante ostium palatii: 7. qui indicavit ei omnia quæ acciderant, quomodo Aman promisisset, ut in thesauros regis pro Judæorum nece inferret argentum. 8. Exemplar quoque edicti, quod pendebat in Susan, dedit ei, ut reginæ ostenderet, et moneret eam ut intraret ad regem, et deprecaretur eum pro populo suo. 9. Regressus Athach, nuntiavit Esther omnia quæ Mardocheus dixerat. 10. Quæ respondit ei, et jussit ut diceret Mardocheo: 11. Omnes servi regis, et cuncta quæ sub ditione ejus sunt, norunt provinciæ, quod sive vir, sive mulier, non vocatus, interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur: nisi forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atque ita possit vivere. Ego igitur quomodo ad regem intrare poterò, quæ triginta iam diebus non sum vocata ad eum? 12. Quod cum audisset Mardocheus, 13. rursus mandavit Esther, dicens: Ne putes quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es præ cunctis Judæis; 14. si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Judæi: et tu, et domus patris tui, peribitis. Et quis novit utrum ideoque ad regnum veneris, ut in tali tempore paraveris? 15. Rursusque Esther hæc Mardocheo verba mandavit: 16. Vade, et congrega omnes Judæos quos in Susan repereris, et orate pro me. Non comedatis et non bibatis tribus diebus et tribus noctibus: et ego cum ancillis meis similiter jejunabo, et tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti et periculo. 17. Ivit itaque Mardocheus, et fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

11. IN PLATEA MEDICE CIVITATIS, — puta in foro, similive loco publico, quo omnes confluebant. Hæc enim de causa forum statui solet in media civitate, ut a civibus circum circa habitantibus facile adiri possit ad vendendas et comedandas res necessarias.

VOCE MAGNA CLAMABAT. — Quid clamavit explicat Græcus, scilicet Judæos innocentes, qui nil peccarunt, dampnari ad necem. Erat hic clamandus in magnis calamitatibus apud Persas in usu et frequens, teste Curtio, lib. IV et V, et Herodoto, lib. III et VIII, ut sui commiserationem omnibus moverent, aliquemque excitarent, qui mali remedium afferre vel suggereret.

3. CRUDELE REGIS DOGMA, — id est edictum. Unde Hebraice est *Verbum Regis*; sic dogma pro decreto sumitur. Act. cap. xvi, vers. 4, ac a Josepho, Demosthene et aliis.

11. INTERIUS ATRIUM REGIS, — in quo rex in auro throno considerat, auro gemisque collucens, velut Deus quidam terrestris. Porro lex erat ut, si quis hoc atrium non vocatus ingredieretur, absque ulla cunctatione statim interficiatur. — Legis causa erat, ait Rupertus, lib. VIII *De vict. veri Dei*, cap. 10, « ut persona regis occultaretur sub specie majestatis, putareturque aliquid habere plus homine, ne vilior fieret ex usu publico visionis. » Hinc regi astabant circumcirca

lictores cum securibus et hastis, ut, si quis non vocatus ingredieretur, eum occiderent, teste Josepho et Ammiano, lib. XIV, et Herodoto, lib. III et VIII. Addit Josephus, Rupertus et alii hanc legem ab Assuero latam, vel innovatam fuisse, insigantem Amano, ut Estheri, Mardocheo, ceterisque omnibus aditum ad regem intercluderet, ne pro Judæis deprecarentur.

13. QUOD ANIMAM TUAM TANTUM LIBERES, — id est liberare debeas, et de facto liberabis, eo quod sis in « domo regis, » quasi regina, cui usque rex parceret; sed cogita tui officii esse, ut totius populi tui animam, id est vitam neci destinatam liberare debeas, et de facto liberabis, si regem tuum maritum quasi regina adeas et deprecens.

14. TU ET DOMUS PATRIS TUI PERIBITIS. — Deo puniente hunc populi tui neglectum et immiseri cordiam, vel vindicantibus ipsis Judæis, quos nunc despiciatū habetis, ait Josephus.

16. NON COMEDATIS ET NON BIBATIS TRIBUS DIEBUS ET TRIBUS NOCTIBUS, ET EGO CUM ANCILLIS MEIS SIMILITER JEJUNABO, ET TUNC INGREDIAR AD REGEM, CONTRA LEGEM FACIENS, NON VOCATA, TRADENSQUE ME MORTI ET PERICULO. — Nota hic fortitudinem, pietatem et charitatem Estheris, quæ se pro populo mortis periculo offert, confidens Deum affore: ideoque prudenter publicum omnium per tres